

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจำแนกเป็นหัวข้อได้ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
 - 1.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 1.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
 - 1.3 ความสำคัญของความพึงพอใจ
 - 1.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงาน
 - 1.5 หลักการสร้างความพึงพอใจ
 - 1.6 การวัดความพึงพอใจในงาน
 - 1.7 รูปแบบการวัดความพึงพอใจ
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
 - 2.1 ความเป็นมาของศูนย์การเรียนในประเทศไทย
 - 2.2 การจัดการศึกษานอกโรงเรียน
 - 2.3 ความเป็นมาของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองมหาสารคาม
 - 2.4 ศูนย์การเรียนชุมชน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจในการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ดี เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพย่อมจะส่งผลหรือจูงใจให้ผู้เรียนชอบสนใจ และมีความต้องการที่จะเรียนรู้ตามกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดไว้ด้วยความตั้งใจ

1.1 ความหมายของความพึงพอใจ

นักจิตวิทยา หลากๆ ท่าน ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความพึงพอใจ” ไว้หลายๆ ทศนะ ดังนี้

กิติมา ปรีดีดิติก (2529 : 321) ได้กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ชอบหรือพอใจที่มีต่อองค์ประกอบและสิ่งจูงใจในด้านต่าง ๆ ของงาน และ ผู้ปฏิบัติงานนั้น ได้รับการตอบสนองความต้องการของเขาได้

ประชุม พลเมืองดี (2523 : 7) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อสิ่งเร้า ต่างเป็นผลต่อเนื่องจากการที่บุคคล ประเมินผลสิ่งนั้นแล้วว่า พอใจ ต้องการหรือคืออย่างไร

สตราส์ และเซเลส (Strauss and Sayles. 1960 : 5-6) ให้ความเห็นว่าความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกพอใจในการทำงานที่ทำให้เต็มใจที่จะปฏิบัติงานนั้น ให้สำเร็จตาม วัตถุประสงค์

สลใจ วิบูลกิจ (2544 : 42) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพของ อารมณ์บุคคลที่มีต่อองค์ประกอบของงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่สามารถ ตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลนั้น ๆ

พิน คงพูล (2529 : 389) ได้สรุปว่า ความหมายของความพึงพอใจในการ ปฏิบัติงาน คือ ความรู้สึกชอบ ยินดี พอใจ หรือเจตคติที่ดีของบุคคลที่มีต่องานที่เขาปฏิบัติ ความพึงพอใจเกิดจากการ ได้รับการตอบสนองความต้องการ ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

แอปเปิลไวท์ (Applewhite. 1965 : 6) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึก ส่วนตัวของบุคคลในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความหมายกว้างรวมไปถึงความพอใจใน สภาพแวดล้อม ทางกายภาพด้วย การมีความสุขที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นที่เข้ากันได้ มีทัศนคติที่ดี ต่องานด้วย

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบ พอใจ หรือเจตคติของ บุคคลที่มีต่องาน หรือกิจกรรม ตามความต้องการที่จะปฏิบัติกิจกรรมนั้นอย่างต่อเนื่อง และ ประสบความสำเร็จ

1.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ

การปฏิบัติงานใด ๆ ก็ตาม การที่ผู้ปฏิบัติงานจะเกิดความพึงพอใจต่อการทำงานนั้นมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจในงานที่ทำอยู่ การสร้างสิ่งจูงใจหรือแรงกระตุ้นให้เกิดกับผู้ปฏิบัติงานจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อการปฏิบัติงานนั้น ๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีนักการศึกษาสาขาต่าง ๆ ทำการศึกษาค้นคว้าและตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับความพอใจในการทำงานไว้ดังนี้

เฮอ์เบอ์ก (Herzberg, 1959 : 113 - 115) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ เรียกว่า The Motivation Hygiene Theory ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยกระตุ้น (Motivation Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการงาน ซึ่งมีผลก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับ นับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน
2. ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการทำงานและทำให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงาน เช่น เงินเดือน โอกาสที่จะก้าวหน้าในอนาคต สถานะของอาชีพ สภาพการทำงาน เป็นต้น

สก๊อตต์ (Scott, 1970 : 124) ได้เสนอแนวคิดในเรื่องการจูงใจให้เกิดความพึงพอใจต่อการทำงานที่จะให้ผลเชิงปฏิบัติ มีลักษณะดังนี้

1. งานควรมีส่วนสัมพันธ์กับความปรารถนาส่วนตัว งานนั้นมีความหมายสำหรับผู้ทำ
2. งานนั้นต้องมีการวางแผนและวัดความสำเร็จได้ โดยใช้ระบบการทำงาน และการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ

3. เพื่อให้ได้ผลในการสร้างแรงจูงใจภายในเป้าหมายของงาน จะต้องมียุทธศาสตร์ดังนี้

- 3.1 คนทำงานมีส่วนในการตั้งเป้าหมาย
- 3.2 ผู้ปฏิบัติได้รับทราบผลสำเร็จในการทำงานโดยตรง
- 3.3 งานนั้นสามารถทำให้สำเร็จได้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่อาศัยทฤษฎีความพึงพอใจทำให้นักเรียนมีส่วนในการเลือกเรียนตามความสนใจ และมีโอกาสร่วมกันตั้งจุดประสงค์หรือความมุ่งหมาย

ในการทำกิจกรรมได้เลือกวิธีแสวงหาความรู้ด้วยวิธีที่นักเรียนถนัดและสามารถค้นหาคำตอบได้

มาสโลว์ (Maslow, 1970 : 69-80) ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (Hierarchy of Needs) นับว่าเป็นทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับอย่างกว้างขวาง ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า “มนุษย์เรามีความต้องการอยู่เสมอไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองหรือเพียงพออย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ความต้องการสิ่งอื่น ๆ ก็จะเกิดขึ้นมาอีก ความต้องการของคนเราอาจจะซ้ำซ้อนกัน ความต้องการอย่างหนึ่งอาจยังไม่ทันหมดไป ความต้องการอีกอย่างหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้” ความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เน้นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร อาบอากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน ความต้องการทางเพศ
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความมั่นคงในชีวิตทั้งที่เป็นที่อยู่ปัจจุบันและอนาคต ความเจริญก้าวหน้า อบอุ่นใจ
3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นสิ่งสูงใจที่สำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมความต้องการให้สังคมยอมรับตนเองเข้าเป็นสมาชิก ต้องการความเป็นมิตร ความรักจากเพื่อนร่วมงาน
4. ความต้องการมีฐานะ (Esteem Needs) มีความอยากเด่นในสังคม มีชื่อเสียง อยากให้บุคคลยกย่องสรรเสริญตนเอง อยากมีความเป็นอิสระภาพ
5. ความต้องการที่จะประสบผลสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูง อยากให้ตนเองประสบความสำเร็จทุกอย่างในชีวิต ซึ่งเป็นไปได้ยาก

แมกเกรเกอร์ (McGreger, 1960 : 33-58) ได้ศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ และได้อธิบายลักษณะของมนุษย์ว่ามี 2 ประเภท คือ

1. คนประเภท (X) มีลักษณะดังต่อไปนี้
 - 1.1 มีสัญชาตญาณที่จะหลีกเลี่ยงการทำงานทุกอย่างเท่าที่จะทำได้
 - 1.2 มีความรับผิดชอบน้อย
 - 1.3 ชอบให้สั่งการ
 - 1.4 ไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปรับปรุงองค์กร
 - 1.5 มีความปรารถนาให้มีความต้องการด้านร่างกายและความปลอดภัย

2. คนประเภท (Y) มีลักษณะดังต่อไปนี้

- 2.1 ชอบทำงาน เห็นว่าการทำงานเป็นของสนุกเหมือนการเล่นหรือ
- 2.2 มีความรับผิดชอบในการทำงาน
- 2.3 มีความทะเยอทะยานและกระตือรือร้น
- 2.4 ตั้งใจตนเอง และสามารถควบคุมตนเองได้
- 2.5 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปรับปรุงงานและองค์กร พัฒนา

การพักผ่อน

วิธีทำงาน

2.6 บรรณาคำนึงเกียรติยศ ชื่อเสียง ความสมหวังในชีวิต

Kidrankan (เผชิญ กิจระการ. 2542 : 53 ; อ้างอิงมาจาก Kidrankan : 1999) ได้กล่าวถึงแนวคิดของสภาพแวดล้อมและชีวิตที่ผู้ได้ทำการพัฒนาแนวคิดของนักวิจัยต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือวัดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน พบว่า ในการปฏิบัติงาน พบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจ ซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลายในปัจจุบันประกอบไปด้วย องค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้

ตัวแปรที่ 1 องค์ประกอบเกี่ยวกับงานที่ทำในปัจจุบัน แบ่งเป็น

1. ความคืบหน้า กับ น่าเบื่อ
2. ความสนุกสนาน กับ ความไม่สนุกสนาน
3. ความโล่ง กับ ความสลับ
4. ความท้าทาย กับ ไม่ท้าทาย
5. มีความพอใจ กับ ไม่พอใจ

ตัวแปรที่ 2 องค์ประกอบทางด้านค่าจ้าง ประกอบด้วย

1. ถือเป็นรางวัล กับ ไม่เป็นรางวัล
2. มาก กับ น้อย
3. ยุติธรรม กับ ไม่ยุติธรรม
4. เป็นทางบวก กับ เป็นทางลบ

ตัวแปรที่ 3 องค์ประกอบทางการเลื่อนตำแหน่ง

1. ยุติธรรม กับ ไม่ยุติธรรม
2. เชื่อถือได้ กับ เชื่อถือไม่ได้
3. เป็นเชิงบวก กับ เป็นเชิงลบ

4. เป็นเหตุผล กับ ไม่เป็นเหตุผล

ตัวแปรที่ 4 องค์ประกอบทางสุนิเทศ หรือ ผู้บังคับบัญชา

1. อยู่ใกล้ กับ อยู่ไกล
2. ยุติธรรมแบบจริงใจ กับ ยุติธรรมแบบไม่จริงใจ
3. เป็นมิตร กับ ค่อนข้างไม่เป็นมิตร
4. เหมาะสมทางคุณสมบัติ กับ ไม่เหมาะสมทางคุณสมบัติ

ตัวแปรที่ 5 องค์ประกอบทางด้านเพื่อนร่วมงาน

1. เป็นระเบียบเรียบร้อย กับ ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย
2. จงรักภักดีต่อสถานที่ทำงาน กับ ไม่จงรักภักดีต่อสถานที่ทำงาน
3. สนุกสนานร่าเริง กับ ดูไม่มีชีวิตชีวา
4. ผู้นำสนใจเอาจริงจัง กับ ผู้นำเหนียวหนำช

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2540 : 141-144) ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีของแมคคิลเลนด์ (David McClelland) ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. **ความต้องการสัมฤทธิ์ผล (Needs for Achievement)** เป็นพฤติกรรมที่จะกระทำการใด ๆ ให้เป็นผลสำเร็จดีเลิศมาตรฐาน เป็นแรงขับที่นำไปสู่ความเป็นเลิศ

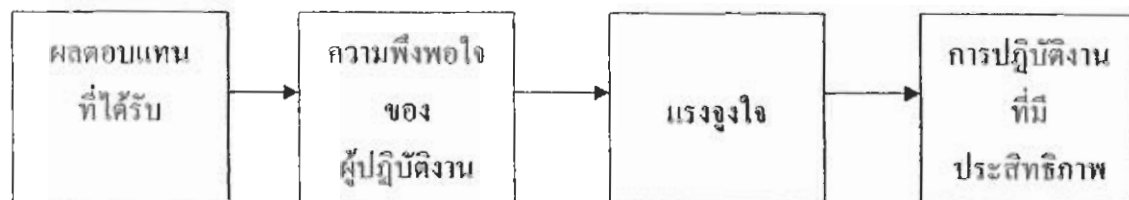
2. **ความต้องการสัมพันธ์ (Needs for Affiliation)** เป็นความปรารถนา ที่จะสร้างมิตรภาพและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

3. **ความต้องการอำนาจ (Needs for Power)** เป็นความต้องการควบคุมผู้อื่นมีอิทธิพลต่อผู้อื่น และต้องการควบคุมผู้อื่น

การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือต้องการปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ครูซึ่งสภาพปัจจุบันเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกหรือให้คำแนะนำปรึกษาจึงต้องคำนึงถึงความพึงพอใจในการเรียนรู้ การทำให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนรู้ หรือปฏิบัติงานมีแนวคิดพื้นฐานที่ต่างกัน 2 ลักษณะ คือ

1. **ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติงาน**

การตอบสนองความต้องการผู้ปฏิบัติงานจนเกิดความพึงพอใจ จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานที่สูงกว่าผู้ไม่ได้รับการตอบสนอง ทักษะตามแนวคิดดังกล่าว สามารถแสดงภาพประกอบดังภาพที่ 1 (สมยศ นาวิการ, 2545 : 155)

ภาพที่ 2 แสดงความพึงพอใจนำไปสู่ผลงานที่มีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดดังกล่าว ครูผู้สอนที่ต้องการให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบรรลุผลสำเร็จ จึงต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศและสถานการณ์ รวมทั้งสื่อ อุปกรณ์ การเรียนการสอน ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียน เพื่อตอบสนองความพึงพอใจในการทำกิจกรรม จนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2. ผลของการปฏิบัติงานนำไปสู่ความพึงพอใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจ และผลการปฏิบัติงานจะถูกเชื่อมโยงด้วยปัจจัยอื่น ๆ ผลการปฏิบัติงานที่ดี จะนำไปสู่ผลตอบแทนที่เหมาะสม ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การตอบสนองความพึงพอใจ ผลปฏิบัติงานย่อมได้รับการตอบสนองในรูปของรางวัล หรือผลตอบแทนซึ่งแบ่งออกเป็นผลตอบแทนภายใน (Intrinsic Rewards) และผลตอบแทนภายนอก (Extrinsic Rewards) โดยผ่านการรับรู้เกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทน ซึ่งเป็นดั่งบังชีปริมาณผลตอบแทนที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับ นั่นคือ ความพึงพอใจในงานของผู้ปฏิบัติงานจะถูกกำหนดโดย ความแตกต่างระหว่างผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจริง และการรับรู้เรื่องเกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทนที่รับรู้แล้วความพึงพอใจย่อมเกิดขึ้น (สมยศ นาวีการ, 2545 : 119)

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว เมื่อนำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลตอบแทนภายในหรือรางวัลภายใน เป็นผลด้านความรู้สึกของผู้เรียนที่เกิดแก่ตัวผู้เรียนเอง เช่น ความรู้สึกต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้นเมื่อสามารถเอาชนะความยุ่งยากต่าง ๆ และสามารถดำเนินงานภายใต้ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ ตลอดจนได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนผลตอบแทนภายนอก เป็นรางวัลที่ผู้อื่นจัดหามาให้มากกว่าที่ตนเองให้ตนเอง เช่น การได้รับคำยกย่องจากครูผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือ แม้แต่การได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่น่าพอใจ ความพึงพอใจในการเรียน

ขึ้นอยู่กับว่า กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัตินั้น ทำให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจในทางบวกเพียงใด

1.3 ความสำคัญของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในที่ต่อสิ่งนั้น โดยมีความสำคัญ ดังนี้

1. การรับรู้ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในงานจะทำให้หน่วยงานสามารถนำไปใช้ในการสร้างปัจจัยเหล่านั้นให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการทำงาน

2. ความพึงพอใจในงานจะทำให้บุคคลมีความตั้งใจและมีความรับผิดชอบในการทำงาน ลดการขาดงาน ลดการลาออก และลดการมาทำงานสาย

3. ความพึงพอใจในงานเป็นการเพิ่มผลผลิตของบุคคลทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ได้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

1.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงาน

ความพึงพอใจในงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ และปัจจัยเหล่านี้ใช้เครื่องมือ ซึ่งบ่งถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความพึงพอใจในงาน

ฮาร์เรลล์ (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2532 : 143 ; อ้างอิงใน Harrell, 1972 : 28-135) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงาน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านบุคคล (Personnel Factors)

2. ปัจจัยด้านงาน (Factors in the Job)

3. ปัจจัยด้านการควบคุมการจัดกา (Factors Controlled by Management)

1. ปัจจัยด้านบุคคล

1.1 ประสบการณ์ จากการศึกษาวิจัยพบว่าประสบการณ์ในการทำงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในงาน บุคคลที่ทำงานมานานจนมีความรู้ ความชำนาญงานมากขึ้น จะทำให้เกิดความพึงพอใจในงานที่ทำ

1.2 เพศ แม้วางงานวิจัยหลายงานจะพบว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในงานก็ตาม แต่ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่คิดว่าว่าเป็นลักษณะงานใดรวมทั้งเกี่ยวข้องกับความสะดวกสบาย และความต้องการทางด้านการเงิน เพศหญิงมีความอดทนที่จะทำงานที่ต้องใช้ฝีมือและงานที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าเพศชาย

1.3 จำนวนสมาชิกในความรับผิดชอบ กลุ่มที่ทำงานร่วมกันจะมีผลต่อความพึงพอใจในงาน งานที่ต้องการความสามารถหลายอย่างประกอบกัน ต้องมีสมาชิกที่มีทักษะในงานหลายด้าน และความสามัคคีของสมาชิกย่อมมีส่วนนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน

1.4 อายุ แม้ว่าอายุจะมีผลต่อการทำงาน ไม่เด่นชัดนัก แต่อายุก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับระยะเวลาและประสิทธิภาพในการทำงาน ผู้มีอายุนานักจะมีประสิทธิภาพในการทำงานมากด้วย แต่ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะงานและสถานการณ์ในการทำงานด้วย

1.5 ช่วงเวลาในการทำงาน งานที่ทำในเวลาปกติจะสร้างความพึงพอใจในงานมากกว่างานที่ต้องทำในเวลาที่ไม่ต้องทำงาน เพราะเกี่ยวกับการพักผ่อนและการสังสรรค์กับผู้อื่น ในด้วย

1.6 เซวปัญหา ในบางลักษณะไม่พบความแตกต่างระหว่างเซวปัญหาเกี่ยวกับความพึงพอใจในการทำงาน แต่ในลักษณะงานบางอย่างพบว่ามีความแตกต่างกัน ในโรงงานแห่งหนึ่งมีเซวปัญหาในระดับสูง มักจะเบื่อหน่าย ได้ง่าย และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการทำงานในโรงงาน เนื่องจากงานที่ไม่เหมาะสมกับความสามารถของพวกเขา

1.7 การศึกษา ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและความพึงพอใจในงานนั้นมีผลสูงไม่เด่นชัดนัก จากงานวิจัยบางแห่งพบว่าการศึกษาไม่แสดงถึงความแตกต่างระหว่างความพึงพอใจในงาน แต่มักจะขึ้นอยู่กับงานที่เหมาะสมกับความรู้สึกรับความสามารถของเขาหรือไม่ จากงานวิจัยหลายฉบับพบว่า นักวิชาการ นักวิชาชีพ เช่น แพทย์ วิศวกร ทนายความ เป็นต้น มีความพึงพอใจในงานสูงกว่าคนงานและพนักงาน

1.8 บุคลิกภาพ ปัญหาเรื่องบุคลิกภาพกับความพึงพอใจงานนั้นอยู่ที่เครื่องมือวัดบุคลิกภาพที่ไม่เที่ยงตรง สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ คนที่มีอาการของโรคประสาท มักจะไม่พอใจในการทำงานมากกว่าคนที่ปกติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความไม่พึงพอใจในการทำงานเป็นเหตุให้เกิดโรคประสาทได้ เพราะต้องเผชิญกับภาวะของความไม่พึงพอใจในการทำงาน

1.9 ระดับเงินเดือน จากงานวิจัยหลายฉบับพบว่า เงินเดือนมีส่วนในการสร้างความพึงพอใจในการทำงาน เงินเดือนที่มากพอแก่การดำรงชีพตามสภาพทำให้บุคคลไม่ต้องดิ้นรนมากนักที่จะไปทำงานนอกเวลาและเงินเดือนยังเกี่ยวข้องกับความสามารถในการหาปัจจัยอื่นที่สำคัญแก่การดำรงชีวิตอีกด้วย ผู้ที่มีเงินเดือนสูงจึงมีความพึงพอใจในการทำงานสูงกว่าผู้ที่มีเงินเดือนต่ำ

1.10 แรงจูงใจในการทำงาน แรงจูงใจเป็นการแสดงออกถึงความ ต้องการของบุคคล โดยเฉพาะแรงจูงใจจากปัจจัยตัวผู้ทำงานเองก็จะสร้างความพึงพอใจในการทำงาน

1.11 ความสนใจในงาน บุคคลที่สนใจงานและได้ทำงานที่ตัวเอง อดน็ดและพอใจจะมีความสุขและความพึงพอใจในการทำงานมากกว่าบุคคลที่ไม่สนใจในงาน

2. ปัจจัยด้านงาน

2.1 ลักษณะของงาน ได้แก่ ความน่าสนใจในตัวเอง ความแปลก ของงาน โอกาสที่จะได้เรียนรู้และศึกษางาน โอกาสที่จะทำงานนั้นสำเร็จ การรับรู้หน้าที่ที่จะ รับผิดชอบ การควบคุมการทำงานและวิธีทำงาน และการที่ผู้ทำงานมีความรู้สึกต่องานที่ทำอยู่ ว่าเป็นงานที่สร้างสรรค์เป็นประโยชน์ ทำท่าย สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึง พอใจในการทำงานมีความต้องการที่จะปฏิบัติงานนั้น ๆ และเกิดความผูกพันกับงาน

2.2 ทักษะการทำงาน ความชำนาญในงานที่ทำมักจะต้องพิจารณา ควบคู่ไปกับลักษณะของงาน ฐานะทางอาชีพ ความรับผิดชอบ เงินเดือนที่ได้รับ สิ่งเหล่านี้ จะต้องพิจารณาไปด้วยกันจึงเกิดความพึงพอใจในงาน

2.3 ฐานะทางวิชาชีพ จากการศึกษาวิจัยพบว่า ประมาณครึ่งหนึ่ง ของเสมียนมีความพึงพอใจในการทำงาน และจะมีถึงร้อยละ 17 ที่ระบุว่าถ้ามีโอกาสก็อยาก จะเปลี่ยนงานในสถานะที่เศรษฐกิจดี มีงานให้เลือกทำ จะมีการเปลี่ยนงานบ่อยเพื่อจะเลื่อน เงินเดือน เลื่อนฐานะของตนเอง ดังนั้นตำแหน่งทางการงานที่มีฐานะทางวิชาชีพสูง เช่นเป็น เจ้าของกิจการ ผู้จัดการจะมีความพึงพอใจในการทำงานสูงกว่าระดับอาชีพที่มีฐานะทางวิชาชีพ ต่ำกว่า ความจริงแล้วต้องพิจารณาความสำคัญแล้วยังขึ้นอยู่กับบุคคลอื่นในสังคมเป็นผู้ตัดสิน ด้วย ในแต่ละสังคม แต่ละหน่วยงาน จะให้ความสำคัญของฐานะทางวิชาชีพแตกต่างกันไป เมื่อ ระยะเวลาผ่านไป ความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะทางวิชาชีพก็เปลี่ยนไปด้วย

2.4 ขนาดของหน่วยงาน ความพึงพอใจในการทำงานในหน่วยงาน ขนาดเล็กจะดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยงานขนาดใหญ่แล้ว หน่วยงานขนาดเล็กพนักงานมี โอกาสรู้จักกันทำงานคุ้นเคยกันได้ง่ายกว่าหน่วยงานใหญ่ ทำให้พนักงานมีความรู้สึกเป็น กันเองและร่วมมือช่วยเหลือกัน ขวัญในการทำงานดี ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน

2.5 ความห่างไกลของบ้านและที่ทำงาน การที่บ้านห่างไกล การ เดินทางไม่สะดวก ต้องตื่นแต่เช้า รถติดและเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทาง มีผลต่อความพึงพอใจ ในการทำงาน คนที่เป็นคนจังหวัดหนึ่งแต่ต้องไปทำงานอีกจังหวัดหนึ่ง สภาพของท้องถิ่น

ความเป็นอยู่และความไม่คุ้นเคยทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน เนื่องจากการปรับตัว และการสร้างความคุ้นเคยต้องใช้ระยะเวลาานาน

2.6 สภาพภูมิศาสตร์ในแต่ละท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ที่จะมีความสัมพันธ์ กับความพึงพอใจในการทำงาน คนงานในเมืองใหญ่มีความพึงพอใจในการทำงานน้อยกว่า คนงานในเมืองเล็กทั้งนี้เนื่องจากความคุ้นเคย ความใกล้ชิดระหว่างคนงานในเมืองเล็กมี มากกว่าคนงานในเมืองใหญ่ ทำให้เกิดความอบอุ่นและมีความสัมพันธ์กัน

2.7 โครงสร้างของงาน โครงสร้างของงานหมายถึง ความชัดเจนของ งานที่สามารถอธิบาย ชี้แจงเป้าหมายของงาน รายละเอียดของงาน ตลอดจนมาตรฐานในการ ปฏิบัติงาน หากโครงสร้างของงานชัดเจนย่อมสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงาน สามารถป้องกันมิให้เกิด ความผิดพลาดในการทำงานด้วย นอกจากนี้ยังพบว่างานที่มีโครงสร้างของงานดี รู้ว่าจะทำอะไร และดำเนินการอย่างไร สภาพการณ์จะควบคุมง่ายขึ้น

3. ปัจจัยด้านการควบคุมจัดการ

3.1 ความมั่นคงในการทำงาน จากการศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่พบว่า พนักงานมีความต้องการงานที่มีความแน่นอนมั่นคง แม้ว่าในปัจจุบันบุคคลจะสนใจเรื่องความ มั่นคงน้อยลงก็ตาม แต่บริษัทที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงาน เช่น บริษัทญี่ปุ่นก็ยัง คิดถึงความมั่นคงของงานคือมีการจ้างงานตลอดชีวิต (Long Life Employment) จากการสำรวจ โดยการสอบถามเกี่ยวกับความต้องการความมั่นคง พนักงานของบริษัทและ โรงงานต้องการจะ อยู่ทำงานจนถึงวัยเกษียณ แม้ว่าเขาจะไม่มีเงินเก็บพอที่จะเลี้ยงตัวในวัยชราก็ตาม ก็ยังยินดีจะอยู่ จนกระทั่งทำงานไม่ไหว

ความมั่นคงในงานถือเป็นสวัสดิการอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในวัยที่พ้นจาก การทำงานแล้ว และเป็นความต้องการของพนักงานซึ่งนอกเหนือไปจากความต้องการอย่างอื่น ของพนักงานซึ่งได้แก่ ความสนใจในงานที่ตนเองถนัดและมีความสามารถ ไม่ทำงานที่หนัก และมากจนเกินไป งานที่ทำที่มีความก้าวหน้า และได้รับรางวัลตอบแทนจากความตั้งใจทำงาน

3.2 รายรับ ฝ่ายบริหารและจัดการบริษัทเชื่อมั่นว่ารายรับที่ดีของ พนักงานจะเยียวยาโรคไม่พอใจในการทำงานได้ การสำรวจส่วนใหญ่พบว่า รายรับมาทีหลัง ความมั่นคงในการทำงาน ลักษณะงาน และความก้าวหน้าในการทำงาน แต่ในสภาวะ เศรษฐกิจปัจจุบันที่ค่าครองชีพสูงรายรับจะมีความสำคัญเป็นอันดับแรก นักวิชาการที่เปลี่ยน งานเนื่องจากรายรับของหน่วยงานอีกแห่งดีกว่าหรือผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานของรัฐลาออก ไปสู่ภาคเอกชนก็เพราะรายรับที่ดีกว่าเช่นกัน

3.3 ผลประโยชน์ ฝ่ายบริหารของบริษัทและโรงงานเห็นว่าการได้รับผลประโยชน์เป็นสิ่งชดเชย และสร้างความพึงพอใจในงานได้ แต่จากการศึกษาก็พบเช่นเดียวกับเรื่องของรางวัล กล่าวคือ พนักงานบางส่วนอาจให้ความสนใจน้อยกว่าความมั่นคงในงาน และความก้าวหน้าในการทำงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจ่ายค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนบุตรค่าประกันสังคมและประกันชีวิตต่าง ๆ ถูกจัดอยู่ด้านความมั่นคงและสวัสดิการในการทำงาน

3.4 โอกาสก้าวหน้า โอกาสจะมีความก้าวหน้าในการทำงานมีความสำคัญ สำหรับอาชีพหลายอาชีพ เช่น การขายมีพนักงาน และบุคคลที่ใช้ฝีมือ และความชำนาญงานมีความสำคัญน้อยสำหรับบุคคลที่ไม่ต้องการใช้ความชำนาญงาน แต่มีการศึกษาสูงและอยู่ในตำแหน่งสูง จากการศึกษาพบว่า คนสูงวัยให้ความสนใจกับโอกาสก้าวหน้าในงานน้อยกว่าคนที่อ่อนวัย อาจเป็นเพราะคนสูงวัยได้ผ่านโอกาสความก้าวหน้ามาแล้ว

3.5 อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ หมายถึงอำนาจหน้าที่หน่วยงานมอบให้ตามตำแหน่งเพื่อควบคุมสั่งการผู้ได้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติงานที่มอบหมายให้สำเร็จงานบางอย่างมีอำนาจตามตำแหน่งที่เด่นชัด งานบางอย่างมีอำนาจที่ไม่เด่นชัด ทำให้ผู้ทำงานปฏิบัติงานลำบากและยืดหยุ่น อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่จึงมีผลต่อความพึงพอใจในการทำงาน

3.6 สภาพการทำงาน พนักงานมีความคิดเห็นแตกต่างกันมากมาย เรื่องสถานการณ์และสภาพการทำงาน พนักงานที่ให้ความสำคัญกับการทำงานในสำนักงานจะเกิดความพอใจในการทำงานมากกว่าที่จะต้องทำงานเป็นพนักงานขาย

3.7 เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมงานเป็นส่วนหนึ่งที่จัดเข้าในปัจจัยที่สร้างความพึงพอใจในการทำงาน ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานทำให้คนเรามีความสุขในที่ทำงานสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเพื่อนจึงเป็นความสำคัญและปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน

3.8 ความรับผิดชอบงาน จากการศึกษาพบว่าพนักงานที่มีขวัญดีจะมี ความรับผิดชอบในงานสูง ความพอใจในการทำงานมีความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบร่วมกับปัจจัยอื่น เช่น อายุ ประสบการณ์ เงินเดือน ตำแหน่ง

3.9 การนิเทศสำหรับพนักงาน การนิเทศก็คือ การชี้แนะในการทำงานจากหน่วยงาน ดังนั้นความรู้สึกต่อผู้นิเทศมักจะเน้นความรู้สึกที่มีต่อหน่วยงานและ

องค์การด้วยจากการศึกษากรณีสอร์ธอร์น พบว่า ขวัญและเจตคติของพนักงานขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์กับผู้นำทีมงาน การสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างผู้นำทีมงานและพนักงานจะเกิดบรรยากาศที่ดีในการทำงาน

3.10 การสื่อสารกับผู้นำระดับบัญชา การศึกษาหลายแห่ง พบว่า พนักงาน มีความต้องการที่จะรู้ว่าการทำงานของตนเป็นอย่างไร จะปรับปรุงการทำงานของตนอย่างไร ข่าวสารจากบริษัท หน่วยงานต่าง ๆ จึงมีความสำคัญสำหรับผู้ปฏิบัติงาน งานของตน จะก้าวหน้าต่อไปหรือไม่ แต่โดยทั่วไปพนักงานมักจะ ได้ข่าวของหน่วยงานน้อยกว่าที่ต้องการ

3.11 ความศรัทธาในตัวผู้บริหาร พนักงานที่ชื่นชมความสามารถของผู้บริหารจะมีขวัญและกำลังใจในการทำงานซึ่งเป็นผลให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน นอกเหนือไปจากนี้ความศรัทธาในด้านความสามารถ และความตั้งใจที่ผู้บริหารมีต่อหน่วยงาน ก็จะทำให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความพึงพอใจในการทำงานในหน่วยงานด้วย

3.12 ความเข้าใจกันระหว่างผู้บริหารกับพนักงาน ความเข้าใจดีต่อกันทำให้พนักงานเกิดความเข้าใจในการทำงาน จากการสำรวจของ National Industrial Conference Board พบว่า ความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้บริหารกับหัวหน้างานเกี่ยวกับรายรับ เป็นเรื่องสำคัญที่สุดสำหรับพนักงาน

นอกจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ฮารี เพชรสุด (2530 : 56-57) ยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงานไว้ดังนี้

1. งาน
2. ค่าจ้าง
3. โอกาสที่จะได้รับการเลื่อนขั้นหรือตำแหน่ง
4. การยอมรับ
5. ผลประโยชน์
6. สภาพการทำงาน
7. หัวหน้าหรือผู้นำระดับบัญชา
8. เพื่อนร่วมงาน
9. เพื่อนร่วมงาน
10. องค์การและการจัดการหรือการบริหาร

อัญชณี แจ่มเจริญ (2526 : 30) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่กำหนดความพอใจหรือไม่พอใจในงานไว้ดังนี้

1. ความมั่นคง
2. โอกาสก้าวหน้า
3. ความน่าสนใจของงาน
4. ความน่าดึงดูดใจจากหัวหน้างาน
5. องค์กรและฝ่ายบริหาร
6. เนื้อหาเฉพาะของงาน
7. การบังคับบัญชา
8. ค่าจ้าง
9. ความหมายทางสังคมของงาน
10. สภาพการทำงาน
11. การสื่อสาร
12. ชั่วโมงการทำงาน
13. ความยากง่ายของงาน
14. ผลที่ได้จากการทำงาน

1.5 หลักการสร้างความพึงพอใจ

ความพึงพอใจในงานเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงาน ถ้าบุคคลในองค์กรมีความพึงพอใจในงานแล้วจะทำให้เขาตั้งใจทำงานให้มีความร่วมมือกับหน่วยงานดี และเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในองค์กรอีกด้วย ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 231-235) ได้กล่าวถึงหลักในการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในงานไว้ดังนี้

1. แรงจูงใจภายนอกและแรงจูงใจภายใน ครูควรปรับบทเรียนและสภาพห้องเรียนเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับผู้เรียนด้านปัจจัย 2 ด้านคือ แรงจูงใจภายนอกและแรงจูงใจภายใน ทั้งสองปัจจัยนี้มีความสำคัญพอๆ กับผู้เรียนต้องกรคำชม รังวัล แทรค และการยอมรับ

1.1 แรงจูงใจภายนอกได้แก่

1.1.1 ผลของการเรียนรู้ การได้รู้ผลหรือความสำเร็จของสิ่งที่เรียนไปแล้วเป็นแรงจูงใจภายนอก หากผลการเรียนรู้ เช่น คะแนนสอบทำให้เกิดกำลังใจหากสอบได้แต่ถ้าสอบตกก็เสียใจ

1.1.2 รางวัลและการลงโทษ จากการทดลองของเซอร์ล็อก (Hurlock)

เรื่องรางวัลและการลงโทษ พบว่ามีผลต่อกำลังใจในการเรียน โดยแบ่งการทดลองเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มควบคุม 2) กลุ่มชมเชย 3) กลุ่มตำหนิ 4) กลุ่มละเลย ผลการทดลองพบว่าวันแรกของการทดลอง ผลการเรียนทั้ง 4 กลุ่มอยู่ในระดับเดียวกัน และต่อมากลุ่มชมเชยจะมีผลการเรียนดีกว่าทุกกลุ่มจากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนต้องการรู้ผลของการเรียน ทั้งจากการชมเชย และจากการตำหนิ แต่การชมเป็นการให้กำลังใจที่ทำให้ผลการเรียนดีขึ้น นั่นคือนักเรียนต้องการกำลังใจจากครู ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการคำแนะนำจากครูให้แก้ไขในสิ่งที่ไม่ถูกต้องเช่นกัน

1.2 แรงจูงใจภายใน ได้แก่ความอยากรู้ อยากเห็น อยากสำรวจ

ตรวจตรา อยากจัดการ ซึ่งมาสโลว์ (Maslow) นักการศึกษาท่านหนึ่งถือว่าเป็นความต้องการความสำเร็จในชีวิตทำให้มนุษย์แสวงหาสิ่งที่ตนต้องการ และพอใจที่ตนเองได้พบได้ทำ ครูจะพบว่าเด็กไม่ชอบอยู่หนึ่งเด็กต้องการแสวงหาด้วยความอยากรู้ อยากเห็น หากครูใช้ความอยากรู้ อยากเห็นของเด็กให้ถูกทางและเป็นการเรียนที่เขาสนใจ จะทำให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ

2. ลักษณะของบทเรียน บทเรียนหรืองานที่ผู้เรียนทำอาจทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนสูงหรือต่ำได้ เช่น ความยากง่ายของบทเรียน อาจวัดจากทัศนนะของผู้เรียนซึ่งสัมพันธ์กับความสามารถ ความต้องการ ความพอใจของผู้เรียนแต่ละคน นอกจากนี้ความน่าสนใจของบทเรียนก็มีผลในด้านแรงจูงใจ บทเรียนหรืองานที่ทำทลายความสามารถ เป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะทำให้เกิดความสำเร็จ

3. ความคาดหวัง เป็นความคาดหวังที่มาจากกลุ่ม เช่น เพื่อน นักเรียนที่คาดหวังจากครู พ่อแม่ และความคาดหวังของตนเองทั้ง 3 กลุ่ม จะมีลักษณะแตกต่างกันคือ

3.1 ความคาดหวังจากกลุ่ม เป็นเสมือนปทัสถานที่ทำให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกของกลุ่มถูกกระตุ้นให้คล้อยตามและพยายามที่จะทำตาม ถ้าครูปลูกฝังค่านิยมในด้านความเชื่ออำนาจในตน ความพยายาม และความสำเร็จให้แก่เด็กนักเรียนก็มีผลต่อการพัฒนาแรงจูงใจ

3.2 ความคาดหวังของบุคคลสำหรับนักเรียน เช่น พ่อแม่ ครูหากบุคคลเหล่านี้แสดงความชื่นชมความสามารถของเด็ก เด็กจะเกิดการรับรู้และคล้อยตาม ไม่อยากให้พ่อแม่ ครูผิดหวังและอยากทำตามความต้องการ

4. สภาพแวดล้อมในชั้นเรียนและบรรยากาศของชั้นเรียนจะช่วยส่งเสริมหรือเสริมแรงจิตใจในการเรียนและการทำงานของนักเรียนได้ ดังนี้

4.1 ถ้านักเรียนได้รับรู้ว่าเวลาเรียน เวลาทำงานมีเพื่อน และครู เป็นกำลังใจและช่วยเหลือแนะนำก็จะเกิดกำลังใจในการเรียน ในขณะที่เดียวกันถ้าเพื่อนกลั่นแกล้ง ครุคู่มากเกินไปก็ป็นทอนความอยากเรียนของเด็ก

4.2 การยอมรับจากกลุ่ม และครู ในด้านความสำเร็จของการเรียนก็เป็นกำลังใจให้ออกเรียน

4.3 การรับรู้ถึงผลการเรียน เช่น การทดสอบ การแข่งขัน ทำให้ผู้เรียนถูกกระตุ้นให้ใช้ความพยายามมีแรงจูงใจในการเรียนและการทำงานได้

4.4 ระเบียบและกฎเกณฑ์ของโรงเรียน โรงเรียนที่เข้มงวดเกินไปในด้านระเบียบ เช่น ระเบียบการแต่งกายโดยเฉพาะวัยรุ่นทำให้นักเรียนเกิดความคับข้องใจ เกิดความขัดแย้งกับระเบียบกฎเกณฑ์เป็นเหตุให้แรงจูงใจลดลงเพราะบรรยากาศไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ โรงเรียนสกปรก เสียงหวดขานหนวกหู ห้องเรียนร้อนอบอ้าว ไม่สร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน แรงจูงใจในการเรียนจึงเกิดปัญหาในหลายๆ ด้าน การสร้างแรงจูงใจให้เกิดกับนักเรียน โดยให้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงในการเรียนการทำงาน จึงต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ตั้งแต่ตัวผู้เรียนเอง และสภาพแวดล้อม

1.6 ความมุ่งหมายในการศึกษาความพึงพอใจในงาน

การศึกษาคความพึงพอใจในงานเป็นการศึกษาคความคิดเห็นในการดำเนินงานซึ่งมีความมุ่งหมาย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการศึกษาคความพึงพอใจในงาน มีดังนี้

1. เพื่อจะได้ทราบถึงสาเหตุของความพึงพอใจและไม่พึงพอใจในงาน
 2. เพื่อจะได้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานกับผลงานที่ออกมา
 3. เพื่อจะได้เรียนรู้ถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจและไม่พึงพอใจในงาน
 4. เพื่อจะให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานกับการฝึกอบรมการขาดงาน หุุดงานบ่อย ๆ การเปลี่ยนงาน การลาออก และปัญหาอื่น ๆ
- อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่น่าสนใจมากที่สุดที่ผู้บริหารส่วนมากออกหากทราบก็คือ สาเหตุของความพึงพอใจและไม่พึงพอใจในงาน สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความพึง

พอใจ และไม่พึงพอใจในงาน ซึ่งบางองค์การถือเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะต้องทำให้มีขึ้นอย่างสมบูรณ์

1.7 การวัดความพึงพอใจ

ในหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจกับความพึงพอใจในงานมาก นักจิตวิทยาได้สร้างแบบวัดความพึงพอใจในงานตามนิยามศัพท์และตามจุดมุ่งหมายของการวัด การแบ่งแบบวัด จึงมีหลายลักษณะตามที่ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2532 : 138-140) ได้กล่าวถึงการแบ่งแบบวัดความพึงพอใจในงาน ดังนี้

1. การแบ่งแบบวัดตามลักษณะข้อความที่ถาม ได้แก่

1.1 แบบสำรวจปรนัย (Objective Surveys) เป็นแบบวัดที่มีคำถาม และคำตอบให้เลือกตอบโดยผู้ตอบต้องตอบตามที่ตนเองมีความคิดเห็นและมีความรู้สึกที่เป็นจริงข้อมูลที่ี้ได้สามารถวิเคราะห์ด้วยเชิงปริมาณ

1.2 แบบสำรวจเชิงพรรณนา (Descriptive Survey) เป็นแบบสอบถามที่ผู้ตอบตอบด้วยคำพูดและข้อเขียนของตนเอง เป็นแบบสัมภาษณ์หรือคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบตอบได้อิสระข้อมูลที่ี้ได้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ

2. การแบ่งแบบวัดตามลักษณะของงาน ได้แก่

2.1 แบบวัดความพึงพอใจในงานโดยทั่วไป เป็นแบบวัดที่วัดความพึงพอใจของบุคคลที่มีความสุขอยู่กับงานโดยส่วนรวม

2.2 แบบวัดความพึงพอใจเฉพาะเกี่ยวกับการงาน ลักษณะของการวัดแบบนี้เป็นการวัดความพึงพอใจในงานแต่ละด้าน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงาน คือ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านงาน และปัจจัยด้านการควบคุมจัดการ ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ประสบการณ์ เพศ อายุ การศึกษา บุคลิกภาพ ปัจจัยด้านงาน ได้แก่ ลักษณะงาน ทักษะในการทำงาน ขนาดของหน่วยงานและโครงสร้างของงาน ส่วนปัจจัยด้านการควบคุมจัดการ ได้แก่ ความมั่นคงในงาน รายรับผลประโยชน์ โอกาสก้าวหน้าเพื่อร่วมงาน และการสื่อสารกับผู้บังคับบัญชา

ผู้บริหารในองค์การใด ๆ ก็ตามควรสร้างความพึงพอใจในงานโดยใช้วิธีการ และกิจกรรมหลายประการ ได้แก่ การสร้างความมั่นคงปลอดภัยและความสะดวกสบายให้แก่บุคคลในองค์การ การทำให้บุคคลรู้สึกเป็นเจ้าของ การมีความรู้สึกประสบความสำเร็จในงาน การจัดสภาพการทำงานที่น่าชื่นชมยินดี การปฏิบัติดังต่อไปนี้ซึ่งตรง

การมีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายสายการสร้างความนับถือตนเอง ตลอดจนให้พนักงานมีความรู้ว่าเขาเป็นบุคคลสำคัญสำหรับองค์กร

การวัดความพึงพอใจในงานนั้นมีการแบ่งแบบวัดตามลักษณะข้อคำถาม ได้แก่ แบบสำรวจปรนัยและแบบสำรวจเชิงพรรณนาและการแบ่งแบบวัดตามคุณลักษณะของงาน ได้แก่ แบบวัดความพึงพอใจในงานโดยทั่วไปและแบบวัดความพึงพอใจเฉพาะเกี่ยวกับงาน

สรุปว่า การสร้างความพึงพอใจในงานนี้เราสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างความพึงพอใจให้กับนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้โดยการจัดสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเน้นกิจกรรมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมทั้งในงานที่เป็นรายบุคคลและงานกลุ่มจัดการนำเสนอและแสดงผลงานเพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นตามมานั้นก็จะแสดงให้เห็นพฤติกรรมที่เขาได้แสดงออกถึงความรู้สึกที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจมีต่อกิจกรรมนั้น ๆ

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาทั้งใน โรงเรียนและนอก โรงเรียนเพื่อพัฒนาบุคคลให้สามารถพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม การศึกษานอกโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนซึ่งมีความเป็นมา ดังนี้

2.1 ความเป็นมาของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย

การจัดการศึกษานอกระบบโดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนมีความเป็นมาในการดำเนินงานคือ

1. บทบาทและความรับผิดชอบ

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เป็นสถานศึกษาในราชการบริหารส่วนกลาง สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (การศึกษานอกโรงเรียน. 2537 : 113-120) ซึ่งมีบทบาทและความรับผิดชอบดังนี้

1.1 กำหนดนโยบาย วางแผนการศึกษานอกโรงเรียนระดับจังหวัด

1.2 ส่งเสริม ประสานงาน และพัฒนาเครือข่ายการบริการการศึกษานอก

โรงเรียนทั้งภาครัฐและเอกชน

- 1.3 ส่งเสริม และสนับสนุนการบริการการศึกษานอกโรงเรียนทั้งในระบบนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
- 1.4 สนับสนุนและให้บริการสื่อทางการศึกษา แก่หน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทั้งภาครัฐและเอกชน
- 1.5 ดำเนินการเกี่ยวกับคลังข้อสอบเพื่อสนับสนุนการวัดผล ประเมินผลของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
- 1.6 นิเทศ ติดตาม และประเมินผล การจัดกิจกรรมของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
- 1.7 กำกับดูแลสถานที่ ในความดูแลของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
- 1.8 ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย
2. การจัด โครงสร้างองค์กรของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดแบ่งออกเป็น 5 ฝ่าย และมีสถานศึกษาในความดูแล ดังนี้
- 2.1 ฝ่าย จัดทำแผนงานและโครงการระยะสั้น และระยะยาว ประเมินผล รายงาน จัดทำสารสนเทศการศึกษานอก โรงเรียน และทำหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด แบ่งงานออกเป็น 3 งาน ดังนี้
- 2.1.1 งานพัฒนางานนโยบายและแผน มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดทำกรอบนโยบาย แผนงาน แผนปฏิบัติการ และโครงการ ให้คอบสนองนโยบาย และจุดเน้นของกรมการศึกษานอกโรงเรียน รวมทั้งสภาพปัญหาความต้องการของจังหวัด มีกระบวนการทำงาน ดังนี้
- 1) จัดทำกรอบนโยบายของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด โดยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับนโยบายของกรมและแผนพัฒนาจังหวัด นำเสนอคณะกรรมการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเพื่อพิจารณาอนุมัติ
 - 2) รวบรวมข้อมูล ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จังหวัดและอำเภอ
 - 3) จัดทำแผนและโครงการให้เป็นไปตามกรอบนโยบาย
 - 4) ประสานแผนงานการปฏิบัติระหว่างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

5) ควบคุม ติดตาม และตรวจสอบการปฏิบัติงานให้เป็นไปตาม

แผน

6) ปรับแผนการปฏิบัติงานระหว่างการดำเนินการให้สอดคล้อง
กับการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลและสถานการณ์

7) ประเมินผลการปฏิบัติงานตามนโยบายและแผน

8) สรุปและรายงานผลการปฏิบัติงาน

2.1.2 งานงบประมาณ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการ
จัดตั้ง จัดสรร และติดตามการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามโครงการ มีกระบวนการทำงาน
ดังนี้

1) ศึกษาและวิเคราะห์แผนงานและ โครงการของศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัด และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเพื่อกำหนดการจัดตั้ง
งบประมาณ

2) จัดสรรงบประมาณให้เป็นไปตามแผนตามที่ศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัด และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเสนอ

3) ควบคุม ติดตาม การใช้งบประมาณให้เป็นไปตามแผนงาน
และโครงการ

4) ปรับแผนการใช้งบประมาณของศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัด และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ระหว่างปฏิบัติงานตามสภาพและความ
จำเป็นที่เปลี่ยนแปลง

5) สรุปและรายงานผลการใช้งบประมาณ

2.1.3 งานสารสนเทศ มีหน้าที่และความรับผิดชอบสำรวจ รวบรวม
ข้อมูล จัดทำสถิติ พัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูล เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อบริการศูนย์การ
บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และหน่วยงานเครือข่ายในพื้นที่รวมทั้งให้คำปรึกษาใน
ด้านสารสนเทศแก่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ โดยมีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1) ศึกษาความจำเป็นในการใช้ข้อมูลสารสนเทศของศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัดศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

2) กำหนดขอบเขตและแหล่งข้อมูล เพื่อรวบรวมและบริการ
ข้อมูลโดยเน้นข้อมูลระดับจุลภาค

3) จัดเก็บ รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล

- 4) นำเสนอข้อมูลสารสนเทศ
- 5) เรียกใช้ข้อมูลตามความต้องการของหน่วยงานต่างๆ
- 6) ปรับข้อมูลให้ทันสมัยเป็นระยะๆ

2.2 ฝ่ายส่งเสริมการศึกษา มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการส่งเสริม สนับสนุนการใช้หลักสูตร สื่อ เทคนิคการเรียนการสอน และการวัดผล ประเมินผล ที่ผลิต โดยส่วนกลางและภาค แก่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และหน่วยปฏิบัติอื่นๆ ใน พื้นที่โดยการสนับสนุน แนะนำ สาธิตให้แก่บุคลากรของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอและหน่วยปฏิบัติอื่นๆ ให้สามารถใช้หลักสูตร สื่อ เทคนิคการเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผลได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ส่งเสริม สนับสนุนการ ประชาสัมพันธ์ และ แนะนำการศึกษาแก่ผู้รับบริการร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และหน่วย ปฏิบัติอื่นๆ ในพื้นที่ อำนวยความสะดวกในด้านวัสดุ อุปกรณ์ ระเบียบ และฟอร์มต่างๆ ที่ เกี่ยวข้องศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและหน่วยปฏิบัติอื่นๆ ในพื้นที่ แบ่งงาน ออกเป็น 4 งาน ดังนี้

2.2.1 งานส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่และความรับผิดชอบ เกี่ยวกับการวางแผน การจัดการศึกษาและการสนับสนุนการใช้หลักสูตร สื่อ เทคนิคการเรียน การสอน การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผลิตจากส่วนกลาง และภาค แก่ศูนย์บริการการศึกษานอก โรงเรียนอำเภอ และหน่วยปฏิบัติอื่นๆ ในพื้นที่ ติดตามการใช้หลักสูตร สื่อ รวมทั้งติดตาม การวัดผล ประเมินผล และกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความต้องการ รับบริการการศึกษา นอกโรงเรียนด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง อำนวยความสะดวกในด้านวัสดุ อุปกรณ์ ระเบียบและฟอร์มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแก่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและหน่วย ปฏิบัติอื่นๆ ในพื้นที่

2.2.2 งานส่งเสริมการศึกษายาสามัญ มีหน้าที่และความรับผิดชอบ เกี่ยวกับการวางแผน การจัดการศึกษาและการสนับสนุนการใช้หลักสูตร สื่อ เทคนิคการเรียน การสอน การศึกษายาสามัญที่ผลิตจากส่วนกลาง และภาค แก่ศูนย์บริการการศึกษานอก โรงเรียนอำเภอ และหน่วยปฏิบัติอื่นๆ ในพื้นที่ ติดตามการใช้หลักสูตร สื่อ รวมทั้งติดตาม การวัดผล ประเมินผล และกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความต้องการ รับบริการการศึกษา นอกโรงเรียนด้านการศึกษายาสามัญอย่างต่อเนื่อง อำนวยความสะดวกในด้านวัสดุ อุปกรณ์

ระเบียบและฟอร์มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแก่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและหน่วยปฏิบัติอื่นๆ ในพื้นที่

2.2.3 งานส่งเสริมการศึกษาสายอาชีพ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผน การจัดการศึกษาและการสนับสนุนการใช้หลักสูตร สื่อ เทคนิคการเรียน การสอน การศึกษาสายอาชีพที่ผลิตจากส่วนกลาง และภาค แก่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และหน่วยปฏิบัติอื่นๆ ในพื้นที่ ติดตามการใช้หลักสูตร สื่อ รวมทั้งติดตามการวัดผล ประเมินผล และกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความต้องการ รับบริการการศึกษานอกโรงเรียนด้านการศึกษายาอาชีพอย่างต่อเนื่อง อำนวยความสะดวกในด้านวัสดุ อุปกรณ์ ระเบียบและฟอร์มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแก่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและหน่วยปฏิบัติอื่นๆ ในพื้นที่

2.2.4 งานส่งเสริมการศึกษาด้านข่าวสารข้อมูล มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และหน่วยปฏิบัติการศึกษานอกโรงเรียนอื่นๆ ในพื้นที่ การจัดกิจกรรมและบริการการศึกษานอกโรงเรียน ด้านข่าวสารข้อมูล ที่หลากหลาย กลุ่มเป้าหมายอย่างกว้างขวาง และร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และหน่วยปฏิบัติการการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่ กระตุ้น และจูงใจกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง ให้นำข้อมูลไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชน มีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1) ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สายสามัญ สายอาชีพ และกิจกรรม การศึกษานอกโรงเรียน ด้านข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงปรัชญา หลักการ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กระบวนการ เนื้อหา สื่อ และการวัดผล ประเมินผล เพื่อนำไปส่งเสริมให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

2) ศึกษากลุ่มเป้าหมาย แสวงหาผู้เรียน กระตุ้นความต้องการรับบริการของกลุ่มผู้เรียนร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

3) วางแผนร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมาย

4) วางแผนร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ในการเตรียมการจัดการเรียนการสอน การเตรียมความพร้อมของสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ แผนการสอน การแนะแนว เทคนิคการสอน การเตรียมและพัฒนาผู้เรียน และอาสาสมัคร ตลอดจนแสวงหาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นผู้ถ่ายทอดสรรพวิชาชาวบ้าน

5) ร่วมกับศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ ในการส่งเสริมการเรียนการสอน ของกลุ่มเป้าหมายให้ราบรื่นจะเกิดความสำเร็จ และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างชุมชน

6) ส่งเสริมร่วมกับศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ ในการดำเนินการ วัตถุประสงค์ ประเมินผลการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

2.3 ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย มีหน้าที่ และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการแสวงหา ขยาย พัฒนาเครือข่ายงานการศึกษาออกโรงเรียนทั้งภาครัฐและเอกชนให้กว้างขวางให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ ในพื้นที่จังหวัดและอำเภอ สร้างเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับเครือข่ายงานการศึกษาออกโรงเรียน รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้เข้ามาเป็นเครือข่ายงานการศึกษาออกโรงเรียนที่ยั่งยืน และถาวรตลอดไป แบ่งงานออกเป็น 3 งาน ดังนี้

2.3.1 งานส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย 1 มีหน้าที่ และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการแสวงหาและขยายเครือข่าย งานการศึกษาออกโรงเรียนในสถานศึกษาให้กว้างขวาง และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ ในพื้นที่จังหวัดและอำเภอ สร้างเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับเครือข่ายงานการศึกษาออกโรงเรียน รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้เข้ามาเป็น เครือข่ายงานการศึกษาออกโรงเรียนที่ยั่งยืน และถาวรตลอดไป

2.3.2 งานส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย 2 มีหน้าที่ และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการแสวงหาและขยายเครือข่าย งานการศึกษาออกโรงเรียนในกระทรวงอื่นๆให้ กว้างขวาง และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการในพื้นที่จังหวัดและอำเภอ สร้างเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับเครือข่ายงานการศึกษาออกโรงเรียน รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้เข้ามาเป็นเครือข่ายงานการศึกษาออกโรงเรียนที่ยั่งยืน และถาวรตลอดไป

2.3.3 งานส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย 1 มีหน้าที่ และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการแสวงหาและขยายเครือข่าย งานการศึกษาออกโรงเรียนในองค์กรเอกชนให้กว้างขวาง และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ ในพื้นที่จังหวัดและอำเภอ สร้างเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับเครือข่ายงานการศึกษาออกโรงเรียน รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้เข้ามาเป็น เครือข่ายงานการศึกษาออกโรงเรียนที่ยั่งยืน และถาวรตลอดไป มีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1) ศึกษางาน กิจกรรม และ โครงการของหน่วยงานในระบบ นอก ระบบ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ดำเนินการ โดยหน่วยงานกรมการศึกษาออกโรงเรียน

2) ศึกษางาน กิจกรรม และ โครงการของหน่วยงานทั้ง ภาครัฐและ เอกชน ที่มีลักษณะการทำงานคล้ายคลึงกับงานของกรมการนอกโรงเรียนแล้วจัดทำทะเบียน และทำเนียบเพื่อให้เป็นหน่วยให้บริการการศึกษานอกโรงเรียน แก่ศูนย์บริการการศึกษานอก โรงเรียนอำเภอเมือง

3) จัดทำโครงการความร่วมมือ ระหว่างการศึกษานอกโรงเรียน กับเครือข่าย

4) สนับสนุนให้ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ จัด การศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับเครือข่าย

5) จัดกิจกรรมเครือข่ายสัมพันธ์ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ใน การดำเนินงานระหว่างเครือข่าย ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัด

6) ส่งเสริมให้มีกิจกรรมสร้างแรงจูงใจและเจตคติที่ดีที่เกิดขึ้นกับ เครือข่าย เพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืน

2.4 ฝ่ายมาตรฐานและนิเทศการศึกษา มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการ ส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน กำกับ ดูแล ตรวจสอบ ประเมินผลสัมฤทธิ์ ติดตาม นิเทศ ให้คำปรึกษา แนะนำ พัฒนา และ ฝึกอบรม เพื่อส่งเสริมสุขภาพการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน และ จัดทำคลังข้อสอบ แบ่งงานออกเป็น 2 งาน ดังนี้

2.4.1 งานมาตรฐานการศึกษา มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับ การสร้างเครื่องมือวัดผล ประเมินผลเพื่อกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน กิจกรรมการศึกษานอก โรงเรียน ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา จัดทำคลังข้อสอบ ควบคุม กำกับ ดูแล และฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ให้มี ประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน โดยมีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1) วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของหลักสูตรและกิจกรรมการศึกษานอก โรงเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินวัดผลสัมฤทธิ์ และจัดทำคลังข้อสอบ

2) สร้างข้อสอบ วิเคราะห์ และพัฒนาคุณภาพของข้อสอบให้ สอดคล้องของวัตถุประสงค์และกิจกรรม

3) เก็บรวบรวมข้อสอบที่มีคุณภาพเข้าเป็นคลังข้อสอบเพื่อบริการ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

4) ติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การสอนตามหลักสูตร และ กิจกรรมของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

5) ดำเนินการประเมินมาตรฐานการเรียนการสอน และกิจกรรม

6) สรุปผลการประเมิน เป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อการพัฒนา

2.4.2 งานนิเทศ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการนิเทศ

ติดตามผล ให้คำปรึกษา แนะนำเพื่อปรับปรุงและพัฒนาเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน การศึกษานอกโรงเรียน ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดระบบนิเทศภายใน และประชาิเทศใน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ มีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1) ศึกษาปัญหา ความต้องการในการทำงาน พัฒนาและอบรม ผู้จัดกิจกรรม การศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่

2) จัดทำแผนงาน และ โครงการนิเทศให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการในพื้นที่

3) นิเทศ และพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนการศึกษา นอกโรงเรียน และฝึกอบรม บุคลากรของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนให้เกิดการนิเทศภายในและประชาิเทศ

4) ประเมินผลการนิเทศ การพัฒนา การฝึกอบรมบุคลากร สรุป เป็นข้อมูลย้อนกลับ เพื่อพัฒนาต่อไป

2.5 ฝ่ายบริหาร มีหน้าที่และความรับผิดชอบงานสารบรรณ งานธุรการทั่วไป งานการเงิน บัญชี พัสดุ อาคารสถานที่ งานยานพาหนะ งานประชาสัมพันธ์ งานบุคลากร และงานสวัสดิการ แบ่งงานออกเป็น 4 งาน ดังนี้

2.5.1 งานบริหารทั่วไป มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานสารบรรณงานธุรการ ประชาสัมพันธ์ สวัสดิการและกิจกรรม

2.5.2 งานบุคลากร มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับด้านการวางแผนอัตรากำลัง สรรหาบรรจุและแต่งตั้ง บำเหน็จความชอบและบัญชีถือจ่าย และนิติการตามที่ได้รับมอบหมาย

2.5.3 งานการเงินและบัญชี มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการรับจ่ายเงินทั้งในและนอกระบบทุกประเภท จัดทำทะเบียนคุมการรับจ่ายเงิน ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องจัดทำเงินรายงานเงินเหลือจ่ายประจำวัน เก็บรักษาเงิน เอกสารแทนตัวเงิน งานส่ง

เงินนำฝาก เบิกเงินจากธนาคาร การตรวจสอบค่านูมัติเบิกเงินในและนอกงบประมาณ
จัดทำฎีกาจ่ายเงินจากคลัง

2.5.4 งานพัสดุ อาคารสถานที่ ยานพาหนะ มีหน้าที่และความรับผิดชอบ
ชอบเกี่ยวกับการจัดซื้อ จัดหาและจัดจ้าง เบิกจ่าย จำหน่าย ซ่อมแซม บำรุงรักษาพัสดุ
ควบคุมดูแล บำรุงรักษายานพาหนะ อาคารสถานที่ และสาธารณูปโภค

2.6 สถานศึกษาในความดูแลของ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

2.6.1 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

2.6.2 ห้องสมุดประชาชนจังหวัด

2.6.3 ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัด

2.6.4 สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ (บางจังหวัด)

2.2 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

2.2.1 แนวทางในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเป็น
กระบวนการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีแนวทางในการจัด
กิจกรรม 4 ด้าน คือ

1) การศึกษาพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้
และพัฒนาทักษะพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต การทำงาน และการศึกษาต่อเนื่องในอันที่จะ
สร้างความมั่นคงให้กับชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ในสังคมอย่างมีความสุข โดยมี
การจัดกิจกรรมที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระตั้งแต่การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาในหลักสูตร
เทียบเท่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่องที่ตอบสนองความต้องการของ
กลุ่มเป้าหมายอย่างหลากหลาย

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานคำนึงถึงความแตกต่างกันของผู้เรียนที่ส่วนมาก
คือผู้ใหญ่ และใช้จิตวิทยาผู้ใหญ่ในการออกแบบการเรียนรู้ โยเน้นการจัดกิจกรรมการศึกษา
แบบพบกลุ่มที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาและวิธีการเรียนรู้ให้ชุมชนเป็นฐาน
การเรียนรู้ มีการบูรณาการเนื้อหาเข้ากับวิถีชีวิตจริง ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ และวิธีการ
ทำงานแบบโครงการ ขณะเดียวกันก็จัดให้มีระบบการเรียนการสอนโยใช้สื่อทางไกลอย่าง
หลากหลายวิธีเพื่อเป็นทางเลือกให้กับกลุ่มเป้าหมายทั้งในและต่างประเทศ

2) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นการการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้
ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคล ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวได้
พิจารณาถึงความต้องการในการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยมีระบบการจำแนกผู้เรียนที่จะเรียน

วิชาชีพมีการวางแผนการจัดการเรียนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และเน้นการปฏิบัติจริงที่บูรณาการกับวิถีชีวิตโดยใช้วงจรกระบวนการคิด การทำ การจำ การแก้ปัญหา และการพัฒนา เพื่อให้บุคคลและชุมชนร่วมกันแก้ปัญหาการว่างงานและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน

ครูและวิทยาททางด้านวิชาชีพต้องเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถทางด้านวิชาชีพ โดยประสานกับผู้รู้ ลอจจนภูมิปัญญาท้องถิ่นและเครือข่ายต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ดำเนินการในรูปแบบการฝึกทักษะอาชีพ การเข้าสู่อาชีพ การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี จัดเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และจัดกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้มีความสามารถยิ่งขึ้น

3) การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิต เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้ความสามารถของบุคคลเพื่อให้สามารถจัดการกับตนเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีความสุขตามสภาพและความปลอดภัยในสังคม เป็นการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ในชีวิตประจำวันในรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่มสนใจ กิจกรรมค่าย การฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างความสามารถให้กับบุคคล ให้มีทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะด้านที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่และสถานการณ์ เช่น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การป้องกันสาธารณภัย การจราจร การดูแลสุขภาพและอนามัย

4) การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นการจัดการศึกษาที่บูรณาการความรู้และทักษะจากการศึกษาที่ผู้เรียนมีอยู่หรือได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน โดยมีรูปแบบที่หลากหลายให้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้และทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ และมีเนื้อหาสาระหนักแน่นในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกสถานศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มีรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและสภาพของกลุ่มเป้าหมาย เช่น กระบวนการเรียนรู้จะผสมผสานทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และชุมชนที่เข้มแข็งเป็นปึกแผ่น สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามวิถีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตลอดจนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2.2 ขอบเขตในการจัดการศึกษาพื้นฐาน

เพื่อให้คนในสังคมมีความรู้พื้นฐาน (Basic Knowledge) เพียงพอที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนจัดขอบเขตการศึกษาพื้นฐานครอบคลุมกิจกรรมที่กว้างขวางได้แก่

1. การส่งเสริมการรู้หนังสือ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการไม่รู้หนังสือ การลืมนักหนังสือ และการไม่ใช้หนังสือไทยให้กับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่

1.1 กิจกรรมแก้ปัญหาการไม่รู้หนังสือโดยใช้ครูชาวบ้าน

1.2 หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำแนกเป็นหลักสูตรสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะต่างๆ เช่น เด็กด้อยโอกาส บุคคลออกতিสตึก บุคคลสมองพิการ และยังจัดทำในหลักสูตรที่เป็นอักษรเบรลล์สำหรับผู้พิการทางตา และหลักสูตรที่ใช้ภาษามือขั้นพื้นฐาน

2. การศึกษาเทียบเท่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาโดยใช้หลักสูตรที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งแบ่งระดับเป็นระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยจัดในรูปแบบการพบกลุ่ม การศึกษาทางไกล และรูปแบบ วิธีการเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย เช่น ทหารประจำการ ผู้ต้องขังในเรือนจำ เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีหลักสูตรการศึกษาอื่นๆ ที่มีคุณค่าเทียบเท่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (ปวช. กศน.) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปอ.) และในอนาคตผู้เรียนสามารถนำเอาผลการเรียนจากการเรียนรู้ในหลักสูตรระยะสั้นต่างๆ มาประเมินขอเทียบ โอนเข้าสู่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วย

2.2.3 หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษา

หลักการและจุดหมายของการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนดังนี้

1) ระดับการศึกษา

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นการศึกษา

สำหรับผู้ที่พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ หรือกลุ่มเป้าหมายที่พลาด และขาดโอกาสได้รับการศึกษาในระบบหรือในพื้นที่ที่สถานศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีให้ได้ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่จบการศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า
2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่า

2) สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

การจัดการศึกษาโดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนได้ยึดถือสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษา ซึ่งสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ดังกล่าวได้กำหนดไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และสังคม เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายนอกโรงเรียน โดยกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ดังนี้

2.1) สาระการเรียนรู้

โดยยึดหลักการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2544 ประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยแบ่งเป็น 8 หมวดวิชา ดังนี้

- 2.2.1) ภาษาไทย
- 2.2.2) คณิตศาสตร์
- 2.2.3) วิทยาศาสตร์
- 2.2.4) ภาษาต่างประเทศ
- 2.2.5) พัฒนาสังคมและชุมชน(สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม)
- 2.2.6) พัฒนาทักษะชีวิต 1 (สุขศึกษาและพลศึกษา)
- 2.2.7) พัฒนาทักษะชีวิต 2 (ศิลปะ)

2.2.8) พัฒนาอาชีพ (การงานอาชีพและเทคโนโลยี)

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 หมวดวิชาดังกล่าว เป็นองค์ความรู้ที่ผู้เรียนต้องเรียน เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพและการศึกษาต่อโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหมวดวิชา ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน เป็นองค์ความรู้ที่เป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตตลอดจนเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต การงานอาชีพ และการพัฒนาสังคมและชุมชนของผู้เรียน ประกอบด้วย

1.1 หมวดวิชาภาษาไทย เพื่อเสริมสร้างทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการติดต่อสื่อสาร

1.2 หมวดวิชาคณิตศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะในทางคณิตศาสตร์ในเรื่องเกี่ยวกับจำนวน การวัด เรขาคณิต พีชคณิต และข้อมูลสถิติ

1.3 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะในการคิด วิเคราะห์ และการแก้ปัญหาด้วยหลักการของความเป็นเหตุและผล การเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยการนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ

1.4 หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ เพื่อพัฒนาทักษะในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลและการสืบค้นข้อมูลข่าวสารกับสังคมโลก ตลอดจนการแสวงหาความรู้เพื่ออาชีพที่ทำอยู่ให้ทันกับยุคโลกาภิวัตน์

สาระการเรียนรู้กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนวิชาภาษาอังกฤษทุกระดับการศึกษา ส่วนภาษาต่างประเทศอื่นๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม และความต้องการของผู้เรียน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์เป็นทักษะความรู้และทักษะอาชีพ เพื่อเสริมสร้างคุณค่าในตนเอง ความมีสุนทรียภาพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น องค์ความรู้และสาระการเรียนรู้ประกอบด้วย

2.1 หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม) ให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของ

สังคมไทย ระบบการเมืองกาปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม

2.2 กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 (สุขศึกษาและพลศึกษา) ให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะชีวิตในด้านสุขอนามัย รู้วิธีดูแลรักษาร่างกายและการป้องกันโรคภัย ความรู้ด้านการกีฬา เช่น การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา เพื่อให้ผู้เรียนมีสุขภาพอนามัย

2.3 กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 2 (ศิลปะ) ให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านศิลปะ มีสุนทรียภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

2.4 กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต (การงานอาชีพและเทคโนโลยี) ให้ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์ เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพ รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้และรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

สำหรับกลุ่มเป้าหมายใดมีความจำเป็นต้องเรียนรู้องค์ความรู้ กระบวนการ และค่านิยมต่างๆ ที่จำเป็นตามวิถีชีวิตก็สามารถเพิ่มเติมสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ ได้ทุกหมวดวิชา

2.2) มาตรฐานการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของหมวดวิชา 8 หมวดวิชา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.2.1) มาตรฐานการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานแต่ละหมวดวิชา เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ยึดถือมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ทั้งนี้ได้เพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ในหมวดวิชาพัฒนาอาชีพ เพื่อให้เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่

2.2.2) มาตรฐานการเรียนรู้ระดับการศึกษา เป็นมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละหมวดวิชา เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละระดับการศึกษาได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้ปรับและพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมาย กำหนดกรอบมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของหมวดวิชาต่างๆ เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาผู้เรียน สำหรับมาตรฐานที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความ

ต้องการของชุมชนและสังคม การสร้างลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนมาตรฐานที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ ความถนัดของผู้เรียน ให้สถานศึกษาเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม

2.3) การจัดสาระการเรียนรู้

ได้ปรับสาระการเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ดังนี้

2.3.1 สาระการเรียนรู้ที่ต้องการในแต่ละระดับการศึกษา สาระการเรียนรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียน มี 8 สาระ ประกอบด้วยกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชา ได้แก่ หมวดวิชาภาษาไทย หมวดวิชาคณิตศาสตร์ หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ และหมวดวิชาภาษา ต่างประเทศ และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ 4 หมวดวิชา ได้แก่ หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน หมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 หมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 2 และหมวดวิชาพัฒนาอาชีพ ผู้เรียนทุกระดับการศึกษาต้องเรียนให้ครบหมวดวิชาพื้นฐานและกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์

2.3.2 กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถตนตามศักยภาพ เพิ่มเติมจากกิจกรรมที่จัดให้เรียนรู้ในหมวดต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง ครอบคร้ว ชุมชนและสังคม โดยใช้กระบวนการคิดเป็นการดำเนินกิจกรรมบนพื้นฐานของระบบการกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคคี มีคุณธรรม และมีความสุข เป็นกิจกรรมที่เป็นเงื่อนไขที่ผู้เรียนต้องทำก่อนการจบหลักสูตร โดยผู้เรียนจะทำกิจกรรมดังกล่าวทุกภาคเรียนหรือภาคเรียนใดภาคเรียนหนึ่งรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง โดยสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมหรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม มานับรวมกันเป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ทั้งนี้กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

(1) กิจกรรมพัฒนาตนเองและครอบคร้ว เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสิ่งแวดล้อมของครอบคร้ว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต อยู่ร่วมในสังคมและสังคมได้อย่างมีความสุข

(2) กิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งตลอดจนการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

2.4) การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาต้องจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โยสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนร่วมกันกำหนดหลักสูตร กำหนดกระบวนการจัดการเรียนรู้ วิธีการวัดผลประเมินผล และพัฒนาสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมในกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชาในทุกระดับและหมวดวิชาประสบการณ์ 4 หมวดวิชาในทุกระดับ ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์สภาพปัญหาและความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน และชุมชน สำหรับในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สถานศึกษาสามารถพัฒนาหมวดวิชาพื้นฐานที่ผู้เรียนประสงค์จะเรียนให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นเพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และในกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ที่ผู้เรียนประสงค์จะเรียนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การทำงานและการประกอบอาชีพได้

ในระยะเริ่มต้นมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และสถานศึกษาสามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นไปจัดเป็นหลักสูตรสถานศึกษาของตนเองได้

2.5) จำนวนหน่วยกิตที่ต้องเรียนตลอดหลักสูตร

ในแต่ละระดับการศึกษาได้กำหนดค่าสาระการเรียนรู้ในแต่ละหมวดวิชาเป็นหน่วยกิตโดยกำหนดให้ 1 หน่วยกิต ใช้เวลาเรียน 40 ชั่วโมง จำนวนได้ ดังนี้
ระดับประถมศึกษา ผู้เรียนต้องลงทะเบียนไม่น้อยกว่า 48 หน่วยกิต ประกอบด้วยกลุ่มวิชาพื้นฐาน จำนวน 4 หน่วยกิต หมวดวิชาละ 5 หน่วยกิต รวม 20 หน่วยกิต กลุ่มหมวดประสบการณ์ จำนวน 4 หมวดวิชา หมวดวิชาละ 7 หน่วยกิต รวม 28 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 48 หน่วยกิต และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้เรียนต้องลงทะเบียนไม่น้อยกว่า 56 หน่วยกิต ประกอบด้วย กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน จำนวน 4 หมวดวิชา หมวดวิชาละ 6 หน่วยกิต รวม 24 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ จำนวน 4 หมวดวิชา หมวดวิชาละ 8 หน่วยกิต รวม 32 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 56 หน่วยกิตและกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้เรียนต้องลงทะเบียนไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิต ประกอบด้วย กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน จำนวน 4 หมวดวิชา หมวดวิชาละ 7 หน่วยกิต รวม 28 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ จำนวน 4 หมวดวิชา หมวดวิชาละ 12 หน่วยกิต รวม 48 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิตและกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

สำหรับกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกรณีที่ผู้เรียนประสงค์จะเรียนหมวดวิชาใดวิชาหนึ่งลึกซึ้งมากขึ้น เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น สถานศึกษาสามารถพัฒนาหมวดวิชาเพิ่มเติมขึ้นได้ตามความต้องการของผู้เรียน

2.6) เวลาเรียน

การจัดการศึกษา โดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ปีการศึกษาหนึ่งแบ่งออกเป็น 2 ภาคเรียน ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ ใช้เวลาเรียนตลอดหลักสูตรแต่ละระดับชั้นไม่น้อยกว่า 4 ภาคเรียน ยกเว้นในกรณีที่ผู้เรียนผ่านการประเมินความรู้และประสบการณ์เทียบโอนผลการเรียน สามารถจบหลักสูตรก่อน 4 ภาคเรียนได้

2.7) การลงทะเบียนเรียน

การลงทะเบียนเรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น ผู้เรียนจะต้องลงทะเบียนตลอดหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษา ภาคเรียนละไม่เกิน 2 หมวดวิชา ยกเว้นระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในกรณีที่ผู้เรียนมีความประสงค์ลงทะเบียนเรียนกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐานและกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์เพิ่มเติม ตามความต้องการของผู้เรียน สามารถลงทะเบียนเพิ่มเติมได้อีก 1 หมวดวิชา ทั้งนี้ไม่นับรวมหมวดวิชาที่เทียบโอนผลการเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 10-22)

2.3 ความเป็นมาของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองมหาสารคาม

2.3.1 ความเป็นมา

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม โดยกระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้บริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนแก่ประชาชนทั่วไปให้มีโอกาสในการศึกษาอย่างทั่วถึง มีประวัติความเป็นมา ดังนี้ (ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองมหาสารคาม. 2549 : 17-19)

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งศูนย์การบริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองมหาสารคาม เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2536 โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2524 ประกอบกับระเบียบกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศตั้งศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองมหาสารคาม

ขึ้นตรงต่อศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมหาสารคาม โดยในปัจจุบันมีนายอวิรุทธิ์ ภักดีสุวรรณ เป็นผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองมหาสารคาม

ต่อมาเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2546 ได้ย้ายสำนักงานที่ทำการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองมหาสารคาม ไปอยู่ในเนื้อที่แห่งเดิมของโรงเรียนบ้านดินคำ ตำบลเกิ้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

2.3.2 สภาพทั่วไป

1) ลักษณะที่ตั้ง

อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ที่บริเวณพื้นที่กึ่งกลางของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งตั้งอยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 459 กิโลเมตร

2) อาณาเขต

อำเภอเมืองมหาสารคาม มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อดำบลท่าขอนยาง ตำบลมะค่า อำเภอกันทรวิชัย และติดต่อกับลำชี อำเภอกมลาไสย และกิ่งอำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลสีแก้ว และตำบลม่วงลาดอำเภอเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศใต้ ติดต่อดำบลเสื่อโก้ก ตำบลจัวบว อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลแก้งแก อำเภอโกสุมพิสัย และตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

3) การปกครอง

อำเภอเมืองมหาสารคาม แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ

3.1) การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 13 ตำบล 183 หมู่บ้าน

ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการแบ่งเขตการปกครองในอำเภอเมืองมหาสารคาม

ที่	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน
1.	เวียงน่าง	17
2.	เขวา	24
3.	โคกก่อ	16
4.	ท่าตูม	10
5.	ลาดพัฒนา	19
6.	คอนหวาน	9
7.	แก่งเลิงจาน	16
8.	ท่าสองคอน	23
9.	เกิง	13
10.	หนองปลิง	8
11.	บัวค้อ	10
12.	ห้วยแอ่ง	10
13.	หนองโน	8
	รวม	183

3.2) การปกครองท้องถิ่น

3.2.1) มีเทศบาล 2 แห่ง คือ เทศบาลเมืองมหาสารคาม และเทศบาล
เวียงน่าง

3.2.2) มีองค์การบริหารส่วนตำบล 13 แห่ง คือ อบต. เกิง อบต.
แก่งเลิงจาน อบต.ลาดพัฒนา อบต.เขวา อบต.โคกก่อ อบต.คอนหวาน อบต.ท่าตูม อบต.
ท่าสองคอน อบต.ห้วยแอ่ง อบต.เวียงน่าง อบต.บัวค้อ อบต.หนองปลิง และ อบต.หนองโน

2.3.3) เขตบริการการศึกษา

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองมหาสารคาม แบ่ง
เขตรับผิดชอบการให้บริการการศึกษาแก่ชุมชน จำนวน 18 ศูนย์ ดังนี้

1. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสามัคคี
2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนธัญญาวาส
3. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนศรีสวัสดิ์
4. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนส่องเหนือ
5. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมหาชัย
6. ศูนย์การเรียนรู้บ้านบัวคือ
7. ศูนย์การเรียนรู้บ้านโนนแต่
8. ศูนย์การเรียนรู้บ้านหนองอีคำ
9. ศูนย์การเรียนรู้บ้านท่าคูม
10. ศูนย์การเรียนรู้บ้านโลกก่อ
11. ศูนย์การเรียนรู้บ้านลาด
12. ศูนย์การเรียนรู้บ้านเขวา
13. ศูนย์การเรียนรู้บ้านแก้งเหนือ
14. ศูนย์การเรียนรู้บ้านหนองจิก
15. ศูนย์การเรียนรู้บ้านท่างาม
16. ศูนย์การเรียนรู้บ้านหนองปลิง
17. ศูนย์การเรียนรู้บ้านโนนเพ็ก
18. ศูนย์การเรียนรู้บ้านคอนหวาน

2.4 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษานอกระบบที่จัดการศึกษาในเขตชุมชนระดับหมู่บ้านเพื่อเป็นการกระจายให้ประชาชนได้มีโอกาสในการเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งมีที่มาคือ

2.4.1 แนวคิดในการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นได้ตลอดชีวิต การศึกษาเกิดได้ทั้งระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาดตามอัธยาศัย เป็นการสนองความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนและช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสภาพเปลี่ยนแปลงหรือความก้าวหน้าในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพราะการศึกษาในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียว

ไม่สามารถสนองความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชนได้อย่างทั่วถึง จึงจำเป็นต้องมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนซึ่งมีลักษณะยืดหยุ่นสามารถตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชนได้อย่างหลากหลาย ในปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องมีวิธีการใหม่ๆ ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทางในการดำเนินงานส่งเสริมให้คนไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีศักดิ์ศรีโดยจัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ทุกครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ องค์กรของรัฐและเอกชน จะได้รับการเสริมบทบาทให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ทำหน้าที่จัดการศึกษาตลอดชีวิต ให้ประชาชนแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างมีความสุข อันจะเป็นการนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีและมีความเข้มแข็ง กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้ดำเนินการพัฒนาปรับปรุงแนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อเปิดโอกาสและขยายโอกาสให้กับประชาชนไม่จำกัดเพศ วัย และอาชีพ ให้มีโอกาสได้ศึกษาตามความต้องการและมีการประสานให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้เพิ่มขึ้นทั้งภาครัฐและเอกชน โดยจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบใหม่ที่มีแนวคิดที่ว่าการศึกษาเรียนรู้ของมนุษย์สามารถเกิดได้ทุกสถานที่ มีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้เป็นสถานที่เหมาะสมและใกล้ชิดตัวผู้เรียนมากที่สุด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2539 : 1-2)

2.4.2 ประวัติศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย

ความเป็นมาของศูนย์การเรียนรู้ในประเทศไทย มีประวัติความเป็นมา ดังนี้ (กชกร สังขชาติ. 2527 : 126-129)

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมาจากที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านเริ่มทดลองใช้ครั้งแรกที่อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ในปี พ.ศ. 2515 จำนวน 25 แห่ง เพื่อเป็นสถานที่บริการข่าวสาร บริการการอ่านหนังสือของประชาชนในหมู่บ้านรูปแบบหนังสือพิมพ์รายวัน ปี พ.ศ. 2523 เปลี่ยนชื่อเป็นที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เพราะมีสื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบเพิ่มมากขึ้น ไม่เฉพาะหนังสือพิมพ์รายวันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงหนังสือพิมพ์ฝ่าคนัง โปสเตอร์ หนังสือและวารสารที่ผู้บริจาคให้ในบริการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2533 มีการพัฒนาที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและดำเนินการนำร่องแห่งแรกที่บ้านโลก จังหวัดสุพรรณบุรี ในปี พ.ศ. 2534 เรียกชื่อว่าศูนย์การเรียนรู้บ้านโลก และกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดนโยบายให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้นอย่างน้อย ตำบลละ 1 แห่ง เพื่อให้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้

ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนการสอนหลายรูปแบบและการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ประเภทคือ กิจกรรมแนะแนว การศึกษาและอาชีพกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาการ และ สารสนเทศ รวมทั้งเป็นแหล่งกลาง ทำหน้าที่ประสานงานแหล่งวิทยากร ความรู้ข่าวสารข้อมูลให้แก่ประชาชนในชุมชน สร้าง สังคมการเรียนรู้ในระดับหมู่บ้าน ตำบลให้เกิดขึ้นเพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล ได้มี โอกาสไปใช้บริการข่าวสารข้อมูลและศึกษาหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของ ตนเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางความรู้ให้กับชุมชนเป็นสำคัญ เน้นกระบวนการเรียนรู้ใน วิถีชีวิตให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลก โลกาภิวัตน์ให้เกิดสังคมการเรียนรู้ การ เสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยและมุ่งพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์ ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ คือ (กุลธร เลิศสุริยะกุล. 2542 :

62-63)

- 1) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน และป้องกันการลืมหืมหนังสือ
- 2) เพื่อเป็นศูนย์รวมหนังสือในหมู่บ้าน เพื่อให้ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต
- 3) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดและ บริการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- 4) เพื่อเป็นศูนย์รวมการจัดกิจกรรมเสริมความรู้และประสบการณ์แก่ ประชาชนในหมู่บ้าน

2.4.3 การปฏิบัติงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน มุ่ง สร้างโอกาส และให้บริการการเรียนรู้อย่างหลากหลายวิธีเรียน สนองความต้องการ และเสนอ ทางเลือกในการพัฒนาตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองได้

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เป็นการปฏิบัติจริง มีการเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรกับวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยเน้นให้มีการศึกษาหาความรู้ด้วย ตนเอง และปฏิบัติการค้นคว้าข้อมูลข่าวสาร สื่อการเรียนรู้จากแหล่งวิทยากรต่างๆ ในชุมชน มีการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนและบุคคลในชุมชน เช่น ผู้รู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ซึ่งมีผลให้เกิดการหมุนเวียนข่าวสารข้อมูลระหว่างบุคคลในชุมชนศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

จะเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และให้บริการด้านหลักสูตร สื่อ กิจกรรมการเรียนการสอน วิทยากร ข่าวสารข้อมูล เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางความรู้ให้กับชุมชนศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นมิติหนึ่งของการจัดการศึกษาระบบเปิดโดยบุคคลในชุมชนสามารถมาใช้ประโยชน์จากการบริการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้ตลอดเวลา ส่งเสริมให้เกิดการสร้างหลักสูตรที่หลากหลายไว้บริการชุมชนและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น โดยให้อิสระผู้เรียนได้ออกแบบ การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติมากกว่าบอกให้รู้ ส่งเสริม การใช้ สื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลดกฎเกณฑ์การใช้ตำรา แต่มีอิสระในการเลือกเพื่อนตำรา แบบเรียนและสื่ออื่นๆ ที่สามารถสร้างความรู้ตามที่ผู้เรียนต้องการใช้ประโยชน์ เพื่อ เสริมสร้างสมรรถภาพตนเอง มีการนำสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษามาจัดบริการอย่าง กว้างขวาง เป็นการกระจายสื่อสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง การวัดและประเมินผลเน้นการยอมรับ ความรู้ประสบการณ์ และการทำผลงาน ดังนั้น ความสำเร็จของผู้เรียนจึงมุ่งเน้นที่พัฒนาการ ด้านทักษะประสบการณ์และบุคลิกภาพ หัวใจสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ ความ เข้มแข็ง และความมีศักยภาพของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนการมีส่วนร่วมในระดับสูงของชุมชน ต่อความรับผิดชอบ ในการส่งเสริมสนับสนุน และจัดการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนความมี วิสัยทัศน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชน ที่สามารถคาดการณ์อนาคตและ ความต้องการของการศึกษาที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการนำมาใช้ประโยชน์ในการ พัฒนาชุมชน ครอบครัว และบุคคล

2.4.4 การจัดเตรียมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การจัดเตรียมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้พร้อมที่จะบริการกลุ่มเป้าหมายอย่างมี ประสิทธิภาพ จะต้องจัดเตรียมองค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้ให้พร้อม ดังนี้

1. สถานที่ จัดเตรียมห้อง หรืออาคารที่เหมาะสมสำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การอ่านหนังสือ การรับชมโทรทัศน์ การใช้เทปเสียง การพบกลุ่ม ฯลฯ ทั้งนี้ควรมี บริเวณภายนอกที่สามารถจัดเป็นสนามเด็กเล่น ลานสำหรับจัดทำกิจกรรมนันทนาการ การ เล่นกีฬา การฝึกอาชีพ ฯลฯ ทั้งนี้ ไม่จำเป็นต้องอยู่ในสถานที่เดียวกัน

2. บุคลากรของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.1 ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

2.1.1 มีสัญชาติไทย

2.1.2 การศึกษาไม่ต่ำกว่าอนุปริญญา

2.1.3 อายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

2.1.4 ไม่เป็นข้าราชการหรือเป็นผู้รับเงินเดือนประจำ

2.1.5 ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเต็มเวลา

2.2 คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน

ประกอบด้วย ประธานกรรมการบริหาร อบต. เป็นประธาน ปลัด อบต. เป็นกรรมการและเลขานุการครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ ผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง กรรมการอื่นมาจากการประชุมคัดเลือกร่วมกัน ระหว่าง อบต. และศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ โดยให้นายอำเภอเป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง

2.3 บุคคลหรือคณะบุคคลอื่นๆ ตามความเหมาะสม

3. สื่อการเรียนการสอน

3.1 สื่อสิ่งพิมพ์

3.1.1 แบบเรียน/ชุดวิชา/ชุดการเรียน

3.1.2 หนังสือทั่วไป

3.1.3 วารสาร/นิตยสาร

3.1.4 หนังสือพิมพ์

3.1.5 แผ่นพับ/แผ่นปลิว

3.1.6 แฟ้มข้อมูลท้องถิ่น

3.2 สื่อโสตทัศนศึกษา

3.2.1 ชุดรับสัญญาณ ETV

3.2.2 วีดิทัศน์

3.2.3 แถบเสียง

3.2.4 วิทยุ

3.3 สื่อทดลอง

3.3.1 เครื่องเล่น/เกมต่างๆ

3.3.2 ชุดตรวจสอบสุขภาพ

3.3.3 ชุดเสริมความพร้อม

3.4 สื่อสาริต

3.4.1 ชุดนิทรรศการ

3.4.2 ป้ายนิเทศ

3.4.3 หุ่นจำลอง

3.4.4 แผนที่/ลูกโลก

3.4.5 แผนภูมิ

3.5 วัสดุและครุภัณฑ์

3.5.1 โต๊ะทำงาน

3.5.2 โต๊ะอ่านหนังสือ

3.5.3 เก้าอี้

3.5.4 ตู้ชั้นหนังสือ

3.5.5 ที่วางหนังสือพิมพ์

3.5.6 ป้ายนิทรรศการ

3.5.7 ตู้เก็บเอกสาร

4. การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อความเข้าใจในการจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน
2. กัดเลือกผู้ทำหน้าที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยสภาตำบล/องค์การบริหารส่วนตำบล/สุขาภิบาล/เทศบาล
3. ประชาสัมพันธ์และรับสมัครนักศึกษา
4. จัดหาสถานที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พร้อมทั้งวัสดุ อุปกรณ์ สำหรับสำนักงานและการเรียนการสอน
5. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ บันทึกเสนอต่อประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และนายอำเภอให้ความเห็นชอบเพื่อให้จังหวัดลงนามประกาศจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ภายใต้หลักเกณฑ์ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกำหนด
6. ประชุมคัดเลือกกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบล ประชุมร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และบันทึกนายอำเภอเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการ
7. แต่งตั้งครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
8. ดำเนินการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5. เกณฑ์ขั้นต่ำในการประกาศจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การประกาศจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ต้องมีสิ่งเหล่านี้เป็นอย่างน้อย 7 ประการ จึงเสนอประกาศจัดตั้งได้

1. ชุดรับสัญญาณดาวเทียม (DSIV) 1 ชุด
2. เครื่องเล่นวีดีทัศน์ และเครื่องรับโทรทัศน์ 1 ชุด
3. วิทยุแทป 1 เครื่อง
4. ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 1 คน
5. สื่อ แบบเรียน ชุดวิชา แลบบันทึกลงเสียงและวีดีทัศน์ทางการศึกษา
6. ครูภูมิทัศน์ที่จำเป็น เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ชั้นวางสื่อการเรียน ตู้เก็บ
7. เอกสาร เป็นต้น

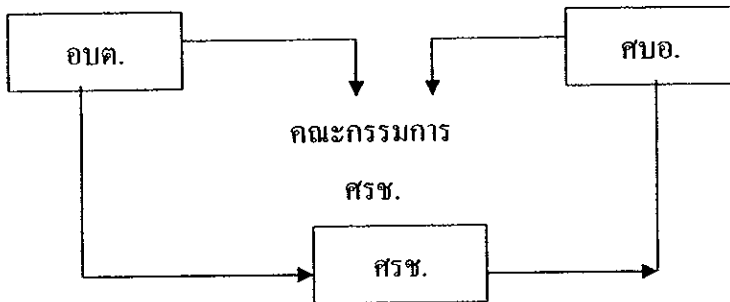
หมายเหตุ กรณีที่ยังไม่สามารถจัดหาชุดรับสัญญาณดาวเทียม (DSIV) ได้ในขณะนั้นก็สามารถประกาศจัดตั้งไปก่อนได้

6. การบริหารจัดการและกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การบริหารจัดการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีโครงสร้างการบริหาร กล่าวคือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน อยู่ในกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล มีครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งเป็นบุคลากรที่ได้รับค่าตอบแทนจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดำเนินงาน ลักษณะโครงสร้างการบริหารของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะประกอบด้วย

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้กำกับดูแลการดำเนินงาน
- 2) คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นคณะผู้บริหารกำหนด

นโยบาย และวางแผนการดำเนินงานครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นผู้ดำเนินกิจกรรม โดยมีศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เป็นหน่วยให้การสนับสนุนดำเนินงาน ซึ่งจัดแผนผังดำเนินงานได้ ดังนี้

ภาพที่ 3 โครงสร้างการบริหารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.2.7 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งได้รับแต่งตั้งจากอำเภอ โดยความเห็นชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมกับบริการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. กำหนดนโยบายในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
2. วางแผนและให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
3. กำกับ ดูแล ติดตามการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
4. จัดหา สนับสนุน อุปกรณ์ อาคารสถานที่ บุคลากร และงบประมาณ ในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
5. สรรหาครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ร่วมกับศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอ
6. ประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มีการประชุม คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ปีละ ไม่น้อยกว่าสองครั้ง

2.2.8 บทบาทหน้าที่ของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. สำรวจความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
2. ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
3. จัดทำข้อมูลชุมชนและจัดเก็บอย่างเป็นระบบพร้อมที่จะให้บริการ
4. จัดทำแผนงาน/ โครงการ เพื่อเสนอเข้าแผนพัฒนาตำบลและเสนอต่อศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอ

5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียนและตามหลักสูตร
ต่างๆ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
6. ดำเนินงานธุรการ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น การรับสมัครนักศึกษา
แนะนำ ให้คำปรึกษา ตรวจสอบหลักฐานการขึ้นทะเบียนนักศึกษา การลงทะเบียนเรียน
จัดทำแผนการเรียนการสอน การสอนเสริม และการพบกลุ่ม
7. จัดการกระจาย และหมุนเวียน การให้บริการสื่อระหว่างศูนย์การ
เรียนต่างๆ
8. ประสานงานกับบุคคลในหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน
ตลอดจนผู้รู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดดำเนินงานเครือข่ายการเรียนรู้
9. ให้บริการวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนในศูนย์การ
เรียนชุมชนแก่ผู้เรียนและชุมชน
10. ตรวจสอบฝึกหัด ผลงาน แบบทดสอบ และดำเนินการประเมินผล
11. จัดทำ และตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร หลักฐานการ
ดำเนินงานเพื่อเสนอศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ หรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัด เช่น การขอเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทน การขอหลักฐานการศึกษา เป็นต้น
12. รวบรวมหลักฐานความต้องการกิจกรรมการศึกษาและกิจกรรมอื่นๆ
ของชุมชนเพื่อเสนอต่อศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
13. สรุปรายงานผลการปฏิบัติงานต่อองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
14. สรุปการสร้าง ความพึงพอใจให้กับนักเรียนที่มีต่อการจัดการกิจกรรมการ
เรียนรู้ได้โดยการจัดสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นตามมานั้นก็จะแสดงให้เห็น
พฤติกรรมที่เขาได้แสดงออกถึงความรู้สึกที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจมีต่อกิจกรรมนั้น ๆ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษานอก
โรงเรียนจังหวัดมหาสารคาม : ศึกษากรณีอำเภอเมืองมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา
งานวิจัยต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 งานวิจัยในประเทศ

พิทักษ์ ราชาทุม (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจและความต้องการในการให้บริการด้านการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอตามทัศนะของครูประจำกลุ่ม จังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจและความต้องการของครูประจำการกลุ่มต่อการให้บริการด้านการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ในจังหวัดหนองคาย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูประจำศูนย์กลุ่มจำนวน 203 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจรายการและแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ผลการศึกษา พบว่า 1) ระดับความพึงพอใจในการให้บริการด้านการจัดการศึกษานอกโรงเรียนโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง 2) ระดับความต้องการในการให้บริการด้านการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามทัศนะของครูประจำกลุ่ม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับดีมาก และครูประจำกลุ่มมีข้อเสนอแนะและความต้องการเพิ่มเติม คือ การออกหลักฐานการศึกษาให้รวดเร็ว การจ่ายเงินค่าตอบแทนครูประจำกลุ่มให้ตรงเวลาทุกเดือน และควรมีการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอนให้กับศูนย์การเรียนอย่างเพียงพอ

วิชัย กองอุดม (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการเข้าศึกษาสายสามัญของนักศึกษา ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาแรงจูงใจการเข้าศึกษาสายสามัญของนักศึกษา ที่มีเพศและระดับการศึกษาต่างกัน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาซึ่งจำแนกเป็นสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีเชียงใหม่ จำนวน 217 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเข้าศึกษาสายสามัญ ที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีเชียงใหม่ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า มี 5 ระดับ ผลการศึกษา พบว่า 1) นักศึกษาทั้งสองระดับมีแรงจูงใจในการเข้าศึกษาสายสามัญ ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีเชียงใหม่ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) นักศึกษาจำแนกตามเพศและระดับการศึกษา มีแรงจูงใจเข้าศึกษาสายสามัญที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 3) นักศึกษาที่มีเพศต่างกัน และนักศึกษามีระดับการศึกษาต่างกัน มีแรงจูงใจเข้าศึกษาสายสามัญไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่า ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศ และระดับการศึกษาต่อแรงจูงใจเข้าศึกษา สายสามัญ

อนนท กลยณี (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษา วิธีเรียนทางไกล ที่มีคอบทบาทของครูประจำกลุ่ม จังหวัดสกลนคร เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษา วิธีเรียนทางไกล ที่มีคอบทบาทของครูประจำกลุ่ม จังหวัดสกลนคร และเพื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของนักศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษา วิธีเรียนทางไกล ที่มีคอบทบาทของครูประจำกลุ่ม ตามตัวแปร เพศ และระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษา วิธีเรียนทางไกล ที่ลงทะเบียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2541 ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอในเขตจังหวัดสกลนคร จำนวน 376 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 42 ข้อ ผลการศึกษา พบว่า

1. นักศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญมีความพึงพอใจคอบทบาทของครูประจำกลุ่ม โดยรวมทุกข้อ อยู่ในระดับมาก คือมีค่าเฉลี่ย 3.71
2. การเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ ระดับมัธยมศึกษา โดยวิธีเรียนทางไกล ที่มีคอบทบาทของครูประจำกลุ่มตามตัวแปร เพศ และระดับการศึกษา ดังนี้ 1) นักศึกษาเพศหญิงและเพศชาย มีความพึงพอใจคอบทบาทของครูประจำกลุ่มโดยภาพรวม เพศหญิงมีความพึงพอใจคอบทบาทของครูประจำกลุ่มมากกว่าเพศชาย คือเพศหญิงมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.74 เพศชายมีค่า เท่ากับ 3.66 แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 2) นักศึกษาที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจคอบทบาทของครูประจำกลุ่มโดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

พงศธร สนธิเส็ง (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นการให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพหลักสูตรระยะสั้น กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาสายอาชีพหลักสูตรระยะสั้น ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น ในปีงบประมาณ 2541 จำนวน 386 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 55 ข้อ ผลการศึกษา พบว่า 1) นักศึกษาโดยส่วนรวมและจำแนกตามเพศและอายุ มีความคิดเห็นต่อการให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพหลักสูตรระยะสั้น ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับเหมาะสมมาก 2) นักศึกษาหญิงมีความคิดเห็นต่อการให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพโดยรวมและรายด้าน 2 ด้าน คือ ด้านการเรียน

การสอน และด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์เหมาะสมมากกว่าเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) นักศึกษากลุ่มที่อายุ 25 ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อการให้บริการการศึกษา นอกโรงเรียนสายอาชีพโดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านครูผู้สอน ด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ และด้านการนิเทศติดตามผลและประเมินผล เหมาะสมมากกว่านักศึกษาที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นิวัฒน์ สวัสดิ์เชื้อ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ของครูประจำศูนย์การเรียนชุมชนและคณะกรรมการศูนย์การเรียน จังหวัดร้อยเอ็ด ตามบทบาทหน้าที่ครูประจำศูนย์การเรียนชุมชน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารศูนย์การเรียนชุมชน ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านการสำรวจข้อมูล ด้านการจัดทำแผนและโครงการ ด้านการให้คำปรึกษาและแนะแนว ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์การเรียนชุมชน 7 ด้าน ได้แก่ ด้านกำหนดนโยบาย ด้านการวางแผน การปฏิบัติงาน การกำกับดูแล ติดตาม ด้านการจัดหาสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่และงบประมาณ ด้านการสรรหาครูศูนย์การเรียนชุมชน ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ผลการศึกษา พบว่า 1) ครูประจำศูนย์การเรียนชุมชนมีปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง 2) คณะกรรมการศูนย์การเรียนชุมชน มีปัญหาในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมาก ไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดหาสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่และงบประมาณ รองลงมาคือ ด้านการวางแผนปฏิบัติงาน ด้านการกำหนดนโยบาย ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการกำกับดูแล ด้านการสรรหาครูประจำศูนย์การเรียนชุมชน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน

วิมลมาลย์ รินไธสง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาต่อบทบาทหน้าที่ที่เป็นจริงและที่คาดหวังของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วิถีเรียนทางไกล จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทหน้าที่ที่เป็นจริงและที่คาดหวังของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วิถีเรียนทางไกล จังหวัดบุรีรัมย์ 4 ด้าน คือด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการให้คำแนะนำ ด้านการพบกลุ่มและการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผลของนักศึกษาจำนวน 350 คน โดยจำแนกตามเพศและอายุ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 36 ข้อ ผลการศึกษา พบว่า 1) นักศึกษาโดยรวมมีความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ที่เป็นจริงของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน

สายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วิธีเรียนทางไกล โดยรวมและรายด้าน 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นด้านการแนะแนวอยู่ในระดับมาก นักศึกษามีความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังโดยรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก 2) นักศึกษามีความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ที่เป็นจริงกับที่คาดหวังมากกว่าบทบาทที่เป็นจริงโดยรวมและเป็นรายด้านของครูประจำกลุ่มการเรียนนอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วิธีเรียนทางไกล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักศึกษา เพศชายและเพศหญิง มีความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ที่เป็นจริงโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และมีความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 4) นักศึกษาที่มีอายุต่างกัน จำแนกตามอายุ มีความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ที่เป็นจริง โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และมีความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

รอสและเจนนี (Ross and Jennie. 1976 : 2697-A) ได้ศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเข้าศึกษาต่อในโปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 627 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในโปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ของมหาวิทยาลัย 12 แห่ง ผลการศึกษา พบว่า เหตุผลที่เข้ามาศึกษาต่อนั้น นักศึกษาที่มีเพศ ภูมิหลังทางด้านอาชีพและระดับของโปรแกรมการศึกษาที่นักศึกษาลงทะเบียนไว้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนตัวแปรที่มีอิทธิพลอย่างมากในการเลือกโปรแกรมทางการศึกษาผู้ใหญ่ คือต้องการเป็นบุคคลที่มีการศึกษาต้องการมีความสุขล่วงหน้า ต้องการมีปริญญาและต้องการมีสถานภาพทางการทำงาน

เจียง ยี-เวิน (Chiang, Yi-Wen. 1991 : 1680-A) ได้ศึกษาสภาพการเรียนของผู้ใหญ่สายอาชีพ ความต้องการและการตอบสนองในเกาะเซียง, มหาวิทยาลัยแรก ปี 1990 เพื่อศึกษาถึงความต้องการเรียนสายอาชีพของนักศึกษาผู้ใหญ่และศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในไต้หวันและทั่วโลก ผลการศึกษา พบว่า 1) นักศึกษามีความต้องการเรียนสายอาชีพในระดับสูงมาก 2) หลักสูตรที่ใช้เป็นที่นิยมของผู้เรียนมาก 3) ประสบการณ์ที่แตกต่างกันของผู้ใหญ่ และบุคลิกภาพเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางความต้องการ ทักษะคิดต่อการเรียนการสอน วิธีการเรียนรู้ แต่ความแตกต่างที่เกิดขึ้นเด่นชัดที่สุดมีความสัมพันธ์กับอาชีพและพื้นฐานการศึกษา 4) ผู้เรียนชอบครูผู้สอนที่อยู่ในพื้นที่ 5) ผู้เรียนชอบห้องเรียนเล็กๆ ที่มีตั้งแต่ 2-10 คน โดยสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ หรือวันหยุด ช่วงเวลาเรียน 6

เดือน และมีการพบกลุ่ม 2 ครั้งต่อสัปดาห์ 6) ผู้เรียนต้องการยกระดับการศึกษาของคนเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาในการทำงานเป็นแรงกระตุ้นสูงสุดที่ทำให้มีความต้องการเรียนต่อ 7) โทรทัศน์และข่าวสารจากที่ทำงานเป็นสื่อที่ดีที่สุดที่จะประชาสัมพันธ์งานการเรียนการสอนให้แก่นักศึกษา 8) การสอนที่เป็นที่นิยมมากที่สุดคือ การได้มีโอกาสฝึกทักษะขณะเรียน 9) สถานที่ที่ผู้เรียนปรารถนา คือ บริเวณที่ทำงานของตนเองหรือศูนย์ฝึกวิชาชีพ 10) ปัจจัยที่ทำให้ไม่เข้าเรียน คือ การไม่มีเวลา มีความยุ่งยากในการจัดเวลาเรียน และความสามารถที่จะเรียน สรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพระยะสั้น สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงมากที่สุดคือ หลักสูตร ตัวผู้สอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ อุปกรณ์ สถานที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตลอดจนวิชาที่เปิดสอนต้องเป็นที่สนใจ และสนองต่อความต้องการของผู้เรียน

อาร์เธอร์ (Arthur, 1995 : 3691) แห่งมหาวิทยาลัยโคโลราโด ได้วิจัยเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นให้เป็นศูนย์การเรียน โดยยึดชุมชนเป็นหลัก :
 กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรสาธารณะ ผลการวิจัยแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง เกี่ยวกับแรงจูงใจของสาธารณะที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น แรงจูงใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการบริหารโรงเรียน ส่วนที่สอง เน้นการทำงานร่วมกับหลายฝ่าย และปรับปรุงโครงสร้างของโรงเรียน เช่น เป็นการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกในการปรับปรุงโรงเรียน การจัดการบริหารแบบหุ้นส่วน ซึ่งต้องใช้เวลาานจึงจะสามารถปรับโครงสร้างได้ การทำงานต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายจึงจะเกิดความเข้มแข็งและสามารถปรับปรุงโครงสร้างได้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่าการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียน พบปัญหาในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ทั้งในเรื่องงบประมาณ บุคลากร การสนับสนุนจากชุมชน รวมทั้งแผนงานการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์การเรียนชุมชนกับชุมชนที่ชัดเจน ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของครูประจำศูนย์การเรียนชุมชน ปัญหาต่างๆ ของศูนย์การเรียนชุมชนที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข และการออกแบบศึกษากิจการปฏิบัติงานทั้งของนักศึกษาและครูที่ดำเนินการสอน การศึกษาระดับความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน จะเป็นแนวทางในการปรับปรุง การจัดกิจกรรม และการดำเนินการด้านการบริการความรู้แก่ชุมชนเพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนดำเนินไปในทิศทางที่ตอบสนองความต้องการของ

ชุมชนและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ต้องจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนตามความถนัดและตามศักยภาพของผู้เรียน เพื่อนำผลมาปรับปรุงการดำเนินงาน และแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาการศึกษาต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY